

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra českého jazyka a literatury

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Komparace tematiky holocaustu v české a světové literatuře

Gabriela Zemánková

OLOMOUC 2024

Mgr. Milan Mašát, Ph.D., MBA

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci, dne 16. 4. 2024

.....

Gabriela Zemánková

Poděkování

Děkuji Mgr. Milanu Mašatovi, Ph.D., MBA za odborné vedení bakalářské práce, poskytování rad a cenných připomínek, jeho trpělivost, čas a ochotu, kterou mi po celou dobu věnoval.

Anotace

Jméno a příjmení:	Gabriela Zemánková
Katedra:	Katedra českého jazyka a literatury
Vedoucí práce:	Mgr. Milan Mašát, Ph.D., MBA
Rok obhajoby:	2024

Název práce:	Komparace tematiky holocaustu v české a světové literatuře
Název v angličtině:	Comparison of the Holocaust Theme in Czech and World Literature
Zvolený typ práce:	Bakalářská práce
Anotace práce:	Bakalářská práce „Komparace tematiky holocaustu v české a světové literatuře“ se zabývá tematikou holocaustu v české a světové intencionální literatuře. Věnuje pozornost pojmům „antisemitismus“ a „holocaust“ a popisuje vývoj literatury pro děti a mládež s tematikou holocaustu a druhé světové války. V hlavní části práce se nachází rozbor prvků souvisejících s holocaustem ve vybraných dílech s následnou komparací. V této části je využito šest knih – tři česká díla a tři světová díla intencionální literatury.
Klíčová slova:	Holocaust, intencionální literatura, Židé, druhá světová válka, literatura pro děti a mládež
Anotace v angličtině:	The bachelor thesis “Comparison of the Holocaust Theme in Czech and World Literature“ deals with the theme of the Holocaust in Czech and world children’s literature. It explores the concepts of „antisemitism“, and „Holocaust“ and describes the development of literature of children and youth with the theme of the Holocaust and World War II. The main part of the thesis contains an analysis of elements related to the Holocaust in selected works with the following comparison. This section utilizes six books – three Czech and three books of world literature.
Klíčová slova v angličtině:	Holocaust, children’s literature, Jews, The Second World War
Přílohy vázané v práci:	---
Rozsah práce:	53 stran
Jazyk práce:	Český jazyk

Obsah

Úvod	6
1. Antisemitismus a holocaust	8
2. Reprezentace holocaustu v intencionální literatuře	10
3. Analýza vybraných děl.....	14
3.1 Hana Bořková – <i>Zakázané holky</i>	15
3.2 František Tichý – <i>Transport za věčnost</i>	20
3.3 Veronika Válková – <i>Terezínské ghetto: Tajemný vlak do neznáma</i>	25
3.4 Uri Orlev – <i>Ostrov v Ptačí ulici</i>	29
3.5 John Boyne – <i>Chlapec v pruhovaném pyžamu</i>	33
3.6 Morris Gleitzman – <i>Kdysi</i>	37
4. Komparace vybraných děl	41
Závěr.....	48
Seznam použité literatury	50

Úvod

Pravidelné připomínání historických událostí má v našich životech zásadní význam. Nejenomže nám pomáhá předejít opakování chyb z minulosti, ale také nám umožňuje cítit památku těch, kteří tragicky zahynuli.

I přes to, že od osvobození posledních koncentračních táborů z období druhé světové války uplynulo téměř osmdesát let, je téma diskriminace a pronásledování Židů stále aktuální i ve 21. století. Nejenom z tohoto důvodu je bakalářská práce zaměřena na intencionální literaturu s tematikou holocaustu. Četba o holocaustu a druhé světové válce je sice bolestivá, ale zároveň může být pro mnohé žáky fascinující. Je důležité, abychom období nepředstavitelné hrůzy dokázali předat v budoucí učitelské praxi i žákům, a k tomu nám mohou právě pomoci následující vybraná díla zaměřená pro děti a mládež.

Hlavním cílem bakalářské práce bude analyzovat vybraná intencionální díla, následně provést komparaci jednotlivých děl a jejich prvků související s tematikou holocaustu.

Bakalářská práce bude strukturována do čtyř kapitol. První kapitola se zaměří na definici pojmů holocaustu a antisemitismu, neboť je zásadní, abychom si nejprve ujasnili termíny, které budou provázet celou práci.

Ve druhé části se budeme věnovat vývoji intencionální literatury související s tematikou holocaustu a také druhé světové války. Tato období budou rozčleněna do několika časových úseků – od děl vydaných bezprostředně po válce, přes literární produkci po komunistickém převratu v roce 1948 až po období pražského jara v roce 1968, kdy došlo ke krátkému uvolnění režimu. Kapitola dále popíše literární tvorbu z let 1968 až 1989 a knihy publikované po sametové revoluci.

V nejrozsáhlejší třetí části se budeme zabývat analýzou šesti vybraných děl intencionální české a světové literatury související s židovskou tematikou během druhé světové války. Vybrány budou tři knihy z české literární scény a tři ze světové. Knihy byly zvoleny s ohledem na jejich vydání v posledních třiceti letech, a také s cílem reprezentovat současnou literaturu pro děti a mládež.

Po interpretaci vybraných děl bude následovat kapitola s komparacemi prvků nacházejících se v jednotlivých knihách. Budou zde srovnány motivace, jež vedly autory k napsání příběhů či přímé zkušenosti s holocaustem, také prostředí koncentračních táborů

nebo ghett, pokud se v dílech vyskytují, pohled na válečné situace prostřednictvím dětí či další motivy, objevující se v souvislosti s holocaustem.

1. Antisemitismus a holocaust

Pojmem „antisemitismus“ rozumíme protižidovskou nenávist, která svými kořeny sahá až do starověku a je považována za jednu z nejstarších nenávistí vůči skupině lidí s odlišnými náboženskými a kulturními tradicemi. Až do 19. století se jednalo především o nábožensky motivovaný odpor vůči Židům. Změna nastala v roce 1879, kdy pojem antisemitismus poprvé použil německý protižidovský novinář Wilhelm Marr v jeho knize *Cesta k vítězství germánství nad židovstvím*. Marr pojem použil ve smyslu nenávisti vůči Židům jako k národu. Antisemitismus se od této chvíle nezabývá pouze náboženskými předsudky, jak tomu bylo po staletí, ale Židé začínají být nenáviděni jako národ bez ohledu na jejich náboženské vyznání. Nově zavedený termín se rychle šířil a stával se populární ideologií mnoha politických stran.¹ Rasový antisemitismus se stal jádrem nacionálněsocialistického programu a byl završen v následujících letech holocaustem, ale ani po něm nezmizely nenávistné protižidovské postoje a téma antisemitismu je i dnes stále aktuálním.

V roce 2016 přijalo 31 zemí patřících do Mezinárodní aliance pro připomínání holocaustu pracovní definici antisemitismu ve znění: *Antisemitismus je určité vnímání Židů, které může být vyjádřeno jako nenávist vůči Židům. Rétorické a fyzické projevy antisemitismu jsou namířeny proti židovským nebo nežidovským jednotlivcům či jejich majetku nebo proti institucím a náboženským zařízením židovské komunity.*²

Pojem „holocaust“ používáme v současné době především v souvislosti s genocidou Židů³ prováděnou nacisty v čele s Adolfem Hitlerem ve 20. století, jež se stala největším projevem antisemitismu v dějinách lidstva. Přesto pro holocaust⁴ neexistuje jednotná definice. Samotné slovo pochází ze starořečtiny (ὁλόκαυστος, holókaustos) a lze jej přeložit jako „celopal“. Celopal představoval náboženskou oběť Bohu, při níž bylo celé obětované zvíře spáleno. Později se termín „holocaustum“ vyskytoval v latinských středověkých textech ve smyslu křesťanského mučednictví. K dnešní podobě slova holocaust přispěl také anglický jazyk, ze kterého je možno slovo přeložit jako masakr či katastrofu způsobenou zejména požárem. Toto slovo se do českého jazyka dostalo právě přes angličtinu, což je také důvod toho, proč je častěji psáno s písmenem „c“ než s „k“ (holocaust/holokaust). Samotný

---

¹ KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2011. ISBN 978-80-7239-262-9.

² *Working definition of antisemitism*. [online]. International Holocaust Remembrance Alliance. Dostupné z: <https://holocaustremembrance.com/resources/working-definition-antisemitism>. [cit. 2024-02-24].

³ Kromě Židů byli v této době vražděni také například odpůrci režimu, lidé s postižením, homosexuálové, Romové, Poláci a jiné slovanské národy.

⁴ Můžeme psát také jako holokaust, obě varianty jsou v českém jazyce možné.

pojem holocaust ve smyslu hromadného vyvražďování Židů se začal šířit od počátku šedesátých let, kdy Elie Wiesel, židovský spisovatel, užil poprvé tento pojem ve svém díle.

Samotní Židé upřednostňují biblický pojem „šoa“ pocházející z hebrejštiny, který ve volném překladu znamená pohromu, katastrofu či zkázu. Nacisté označovali hromadnou genocidu Židů jako „konečné řešení židovské otázky“, čím se na první pohled snažili zakrýt hrůzy, které byly na Židech páčány. Přestože nacisté přijali tento plán až v roce 1942, počátek krutého osudu Židů započal již v roce 1933, bezprostředně po převzetí moci Adolfem Hitlerem.⁵

Před tím, než se budeme věnovat samotné literatuře s židovskou tematikou, je důležité objasnit rozdíl psaní slov Žid a žid. První případ, Žid s velkým počátečním písmenem, označuje příslušníka židovského národa, kdežto žid s malým počátečním písmenem představuje příslušníka judaismu – židovského náboženství. V textu bude i nadále upřednostňováno psaní slov Žid/Židé, jelikož se text zabývá obdobím holocaustu, během kterého byli pronásledováni i ti Židé, kteří se zřekli židovského náboženství, ale byli perzekuováni z důvodu jejich etnické příslušnosti.⁶

---

⁵ *Dějiny holocaustu*. [online]. Institut Tereziánské iniciativy. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/>. [cit. 2024-02-24].

⁶ *Velká písmena – jména živých bytostí a přídavná jména od nich odvozená*. [online]. Internetová jazyková příručka. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=181&dotaz=%C5%BEid>. [cit. 2024-02-24].

2. Reprezentace holocaustu v intencionální literatuře

V souvislosti s literaturou pro děti a mládež se vymezují dva pojmy, a to neintencionální a intencionální literatura. Neintencionální literatura představuje takové knihy, které byly původně napsány pro dospělé čtenáře, ale staly se postupem času četbou dětí a mládeže. Intencionální literatura reprezentuje díla napsána se záměrem oslovit mladé čtenáře. Intencionální literatura začala převažovat nad neintencionální literaturou až od druhé poloviny 20. století.⁷

Téma druhé světové války a holocaustu se v české literatuře pro děti a mládež začalo objevovat již od čtyřicátých let 20. století a vyvíjelo se v průběhu následujících desetiletí. I přes to, že uplynulo téměř osmdesát let od konce války, jsou knihy s touto tematikou stále vyhledávanými mezi dětskými i dospělými čtenáři. Existuje mnoho důvodů, proč jsou tyto publikace stále hojně čteny. Holocaust představuje temné období nepředstavitelné hrůzy a nelidskosti, které mnozí lidé obtížně zpracovávají. Pro mnoho jednotlivců se literatura stává klíčovou k porozumění těmto událostí a pomáhá jim lépe zpracovat emoce, které si doba nese. Mnozí čtenáři mají ve svých rodinách někoho, kdo holocaust prožil, a tak jim literatura napomáhá k pochopení zkušeností a představují pro ně způsob, jak předat odkaz dalším generacím. Kromě toho jsou knihy o holocaustu důležitým prvkem k zachování kulturní paměti, což je podstatné pro porozumění historie a formování společnosti.⁸ *Pod pojmem kulturní paměť se zahrnují texty, obrazy, rituály, které se v určité epoše ustálily, zprostředkovávají svůj vlastní obraz a jsou kolektivně sdíleny.*⁹ Dětská literatura má dnes také vzdělávací význam a hraje důležitou roli při zprostředkování válečných témat žákům ve školách, ať už se jedná o hodiny dějepisu nebo českého jazyka. Příběhy vyprávěné očima dětského hrdiny mladým čtenářům napomáhají k pochopení složitosti válečných událostí, jelikož se lépe vcítí do situací postav podobných jejich věku.

Pokud se podíváme na vývoj LPDM¹⁰ ještě v době okupace, můžeme vidět sílící vlastenectví prostřednictvím vydávaných knih s historickými tématy, příkladem můžeme uvést *Obrazy z dějin národa českého* (1940) od Vladislava Vančury. Někteří autoři se snažili přistupovat k tíživé době s humorem. Jedním z příkladů je Jirotkův *Saturnin* (1943).

---

⁷ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

⁸ URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holocaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018. ISBN 978-80-7464-992-9.

⁹ Tamtéž, s. 12.

¹⁰ Zkratka Literatury pro děti a mládež.

Také humoristický román Karla Poláčka *Bylo nás pět* napsal autor v roce 1943, těsně před transportem do Terezína, ale dílo bylo vydáno rok po skončení války.¹¹

*Zpracování tématu holocaustu se vyznačuje tím, že je zohledněn historický čas (zahrnuje většinou období druhé světové války) a pracuje s kategorií prostorovosti ve smyslu lidského bytí. Jedná se o vytržení člověka (dítěte, rodiny) z běžného života, o vnější společenské represe a vytváření násilných hranic mezi lidmi, o překročení humánních, morálních a etických norem.*¹²

Literaturu s tematikou holocaustu je možno rozdělit do několika období. První vlnu této literatury můžeme definovat jako období bezprostředně po ukončení druhé světové války, tedy mezi lety 1945-1948, až do nástupu komunistického režimu. Knihy vydané v tomto období byly věrohodnější než knihy publikované po roce 1948, jelikož byly méně ovlivněny politickou komunistickou propagandou a zaměřovaly se spíše na morální aspekty. Mezi významná díla patří například již zmíněný posmrtně vydaný román Karla Poláčka *Bylo nás pět* (1946), novela Karla Langa *Děti a dýka* (1946), která vznikla původně jako filmový scénář v Londýně v roce 1942¹³ a hodnotná novela *Říkali mi Leni* (1948) od autorky Lenky Bezděkové, která je vydařenou ukázkou toho, jakým způsobem probíhala převýchova v poválečném Německu. Jedenáctiletá Leni zjistí, že nepochází z Německa, ale byla odtržena od svých československých rodičů a snaží se dostat zpět do své rodné země.¹⁴ Po téměř 30 letech bylo vydáno pokračování s názvem *Šťěstí přijde zítra* (1979), avšak dílo nebylo čtenářsky přijato tak pozitivně, jako první díl.

Dětská literární tvorba vznikající po roce 1948 se projevovala komunistickým vlivem. Komunisté si udržovali svou moc dlouhodobě, avšak i přes postupné změny v přístupu k hromadnému vyvražďování Židů bylo téma holocaustu tabuizováno. Lidé o holocaustu věděli a mluvili o něm, ale samotní komunisté se téma snažili potlačovat. Proto se v tomto období literatura nesoustředila na samotný holocaust, ale spíše na příběhy z druhé světové války a boje chlapců, kteří museli prokázat své hrdinství během války. Literatura představovala důležitou

---

¹¹ ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

¹² URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holocaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018, s. 14. ISBN 978-80-7464-992-9.

¹³ URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-7198-548-1.

¹⁴ BEZDĚKOVÁ, Zdeňka. *Říkali mi Leni*. 9. vydání. Ilustroval Iku DEKUNE. V Praze: Albatros, 2022. ISBN 978-80-00-06702-5.

společenskou, zvláště výchovnou funkci, kdy po jejím přečtení měly dětští čtenáři chápat například důležitost komunistického odboje, uctívat Rudou armádu či hanit Američany.

Jak již bylo řečeno, psaly se zejména akční povídky, které se zaměřovaly na hrdinství, přičemž se vyhýbaly zobrazení každodenního realistického života. V této vlně se po autorech žádal jednostranný pohled na skutečnost druhé světové války a osobní zkušenosti nebyly vítány. Mezi takové díla patří například *Jurášek* (1951) od Jiřího Sosnara, *Piskle* (1952) a *Práce* (1959) Jana Mareše nebo *Cyrilek* (1964) Oldřicha Šuleře. Všechny vyjmenované publikace mají společné rysy – hlavního hrdinu představuje chlapec, který touží vykonat hrdinský čin, a navíc se v příbězích nejčastěji vyskytují sovětsí partyzáni. Pokud chtěli autoři publikovat svá díla a vyhnout se umístění mezi tzv. zakázané spisovatele, museli dodržovat pravidla komunistického režimu.¹⁵

V období mezi lety 1965 až 1990 se publikace s válečnou tematikou výrazně proměňovaly. Od šedesátých let se režim v zemi na chvíli uvolnil, takže byla více vydávána literatura, která do té doby podléhala manipulaci ze strany komunistů. Mezi takové publikace patří například román Jana Procházky *Ať žije republika* (1965), který byl v roce 1969 také zfilmován. V sedmdesátých a osmdesátých letech se režim opět navrátil do starých kolejí. Literatura se znovu zaměřovala na požadované normy režimu a estetická složka děl nepředstavovala prioritu. V sedmdesátých letech vznikla například série knih od Elišky Horelové (*Zdivočelá voda*, 1973, *Strhané hráze*, 1978 a *Potopa*, 1979). Tato trilogie mapovala období předválečných událostí, od Mnichovské dohody až po začátek druhé světové války. Podobně jako v padesátých letech, i v této době se objevují akční příběhy, v nichž se stávají hlavními hrdiny chlapi, kteří musí prokázat své hrdinství a statečnost ve válce. Stále trávající zájem o tematiku války a holocaustu zřejmě souvisel také s tím, že většina spisovatelů v sedmdesátých a osmdesátých letech prožila válku jako děti nebo dospívající, tudíž u nich téma rezonovalo již od dětství. Mezi takové autory řadíme Otu Pavla narozeného v roce 1930. Dětství trávil na Křivoklátsku, v okolí řeky Berounky, kam také často směřoval svá vyprávění, kde reflektoval vlastní zážitky a vzpomínky. Jedním z takových děl je například kniha *Smrt krásných srnců* (1971), ve které se nachází osm povídek. Nejznámější z nich se stejnojmenným názvem vypráví příběh o nezákonném pytláčení, ale právě to pytláčení pravděpodobně zachránilo Otovu otci a jeho dvěma starším bratrům v koncentračním táboře život. Ve *Zlatých úhořích* (1985) se také prolíná holocaust, kdy jsou do Terezína transportováni starší bratři a otec

---

¹⁵ URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-7198-548-1.

Ota a malý Ota tak zůstane s maminkou sám. I přes to, že Pavlova díla nebyla záměrně určena pro dětské čtenáře, byla vyhledávána jak dospělými, tak i mládeží. V osmdesátých letech zanechala velký ohlas kniha *Hele, kluci, válka* (1981) od Bohumila Jírky, který podobně jako Ota Pavel v příběhu promítal své vzpomínky na válečné dětství.¹⁶

Po pádu komunistického režimu v listopadu roku 1989 začaly v Česku vycházet knihy, které byly dříve zakázány. S otevřením hranic se otevřela také brána pro zahraniční literaturu, která se do rukou českých čtenářů dostávala prostřednictvím překladů. Kromě beletrie pro děti a mládež na trhu také hojně přibývaly autentické deníky a svědectví. Nejznámější z nich – *Deník Anny Frankové*, byl v Česku poprvé vydán již v roce 1956, jenže v prvním vydání chyběla asi čtvrtina stran. Proto je deník autentický až v posledních několika vydáních, kde nebyly žádné strany vynechány. Během devadesátých let bylo vydáno několik dalších deníků napsaných během okupace, jež se rozhodla rodina pozůstalých vydat až po několika letech od jejich napsání, anebo je rodina objevila teprve až po sametové revoluci. Mezi taková díla patří například *Deník Otty Wolfa 1942-1945* (1997). Podobně jako rodina Frankových, se i rodina Wolfových z Mohelnice rozhodla nenastoupit do transportu a ukrýt se. Osmnáctiletý Otto bohužel nepřežil, ale díky svému hrdinství dokázal ochránit rodinu a neprozradit jejich úkryt ani během krutých výslechů. Dalším deníkem napsaným v době okupace jsou zápisky Petra Ginze, zpřístupněné veřejnosti v roce 2004 pod názvem *Deník mého bratra: Zápisky Petra Ginze z let 1941-1942*. Osud Petra Ginze a jeho rodiny zprostředkovala veřejnosti jeho sestra Chava Pressburger, narozena jako Eva Ginzová.¹⁷ Věra Kohnová, dívka stejně stará jako Anne Franková, si vedla deník ve stejných letech jako Petr Ginz, až do terezínského transportu, odkud se ona ani její rodina nevrátila. Její deník byl vydán v roce 2006. Věrka bývá často označována jako „česká Anne Franková“, ovšem se bohužel nedochovala její fyzická podoba, a tak zůstává neznámé, jak Věrka vypadala.¹⁸

---

¹⁶ URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-7198-548-1.

¹⁷ URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018. ISBN 978-80-7464-992-9.

¹⁸ KOHNOVÁ, Věra. *Deník Věry Kohnové: The diary of Věra Kohnová = Das Tagebuch der Věra Kohnová*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2006. ISBN 80-86057-40-2.

3. Analýza vybraných děl

V této části bakalářské práce se budeme zabývat interpretací šesti vybraných intencionálních děl, které se zaměřují na tematiku holocaustu. Jedná se o knihy *Zakázané holky*, *Transport za věčnost*, *Terezínské ghetto: Tajemný vlak do neznáma*, *Ostrov v Ptačí ulici*, *Chlapec v pruhovaném pyžamu* a *Kdysi*. První tři díla pocházející z pera českých spisovatelek a spisovatele, následující tři jsou od světových autorů – jednoho britského, izraelského a australského (původem z Velké Británie).

Téměř veškerá díla jsou napsaná současnými spisovateli, s výjimkou knih *Zakázané holky* od Hany Bořkovcové a *Ostrov v Ptačí ulici* od Uriho Orleva. Výběr těchto knih byl motivován především jejich popularitou mezi čtenáři.

V této části se zaměříme na životy jednotlivých autorů a jejich případný vztah k holocaustu. Dále budou představeny vybrané knihy, které budeme interpretovat a nastíněny budou i jejich dějové linie. V rámci jednotlivých příběhů provedeme analýzu zaměřenou na prvky holocaustu vyskytujících se v dílech. Vedle toho budou také popsány inspirace, jež autory motivovaly k napsání příběhů.

3.1 Hana Bořkovcová – *Zakázané holky*

Hana Bořkovcová, rozená Knappová, byla jednou z přeživších holocaustu. Narodila se 4. června 1927 v Praze do židovské rodiny. Druhá světová válka a Hitlerovy antisemitské zákony ji postihly v mladistvém věku, kdy musela přerušit své studium na gymnáziu. Osudovým rokem se pro ni stal rok 1943, když byla v pouhých šestnácti letech i se svou rodinou deportována do Terezína. Odtud byli všichni společně přesunuti do Osvětimi, kde Hana naposledy viděla svého otce a bratra, kteří zahynuli v osvětimských plynových komorách. S matkou přežila pochod smrti a po skončení války se vrátila do Prahy. Zde se provdala a s manželem Alešem měla pět dětí. Později přestoupila ke katolické církvi, ale nikdy se k židovské obci neobrátila zády, židovství brala jako svůj osud a zůstala navždy věrná židovskému odkazu.

Kromě díla *Zakázané holky*, kterému se budeme věnovat, napsala Bořkovcová také autobiografický román *Soukromý rozhovor* (2004), dívčí román *Cizí holka* (1999), posmrtně byly publikovány také autorčiny deníky s názvem *Píšu a sešit mi leží na kolenou*, které si vedla mezi lety 1940–1946. Hana Bořkovcová zemřela v roce 2009 ve věku 81 let, ale její životní příběh a díla jsou dodnes živé a inspirující.¹⁹

Kniha *Zakázané holky* byla vydána v roce 1995, v době, kdy bylo publikováno mnoho děl k padesátému výročí konce druhé světové války. Úspěch knihy je zřejmý z obdržení ocenění. Již v roce vydání publikace obdržela kniha Zlatou stuhu v kategorii Beletrie pro mládež²⁰, a také ocenění SUK – čteme všichni 1995, kde získala 3. místo v kategorii Cena dětí a 1. místo v kategorii Cena učitelů za přínos k rozvoji dětského čtení.²¹

V průběhu devadesátých let se začaly na knižním trhu hojně objevovat knihy, jejichž autoři osobně zažili hrůzy koncentračních táborů během druhé světové války. Právě mezi taková díla řadíme *Zakázané holky*, které napsala autorka v necelých 70 letech a vycházela z vlastních zkušeností, neboť si sama jako Židovka prošla perzekucí a koncentračním táborem, právě jako jedna z postav příběhu.²²

---

¹⁹ Hana Bořkovcová. [online]. Paměť národa. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/borkovcova-hana-1927>. [cit. 2024-02-27].

²⁰ BRÝCHTOVÁ, Petra. *Zlatá stuha: historie ceny za knižní tvorbu pro děti a mládež*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2017.

²¹ *Kniha dětského srdce, cena V. F. Suka*. [online]. Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. Dostupné z: <https://www.npmk.cz/knihovna/sukova-knihovna/suk-cteme-vsichni/predchozi-rocniky-0>. [cit. 2024-02-27].

²² URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-7198-548-1.

Název díla *Zakázané holky* vychází z hlavního motivu příběhu, jímž je přátelství dvou dívek – Jany, hlavní postavy a Diny, židovské dívky. I přes přísné antisemitské zákony zakazující setkávání árijců se Židy, se nejlepší kamarádky nadále scházejí, a právě toto porušování zákonů dává knize její název.

První den nového školního roku po letních prázdninách se čtrnáctiletá Janka těší na svou spolužačku a nejlepší kamarádku Dinu, která se však z důvodu vyloučení všech židovských dětí ze škol po prázdninách nesměla vrátit. S absencí Diny ve škole se pojí motiv naděje pozorovatelný u Janky, která se snaží udržet židli své spolusedící prázdnou po celou dobu a očekává její návrat.

Dětský čtenář se prostřednictvím Janiných očí postupně seznamuje se zákazy, jež provázely židovskou komunitu. Autorka Hana Bořkovcová pravděpodobně očekává od čtenářů alespoň základní znalost protizidovských zákonů, jelikož jsou v díle přibližovány pouze okrajově. Nejčastěji jsou představeny prostřednictvím rodičů Jany, kteří ji, potažmo dětským čtenářům, vysvětlují situaci Diny a ostatních Židů, ať už se jedná o zákaz navštěvování školy, nakupování, chození do parků či zákaz návštěvy rodiny Goldmannových. Janka zaujímá k vysvětlení rodičů často tvrdohlavý postoj, kdy situaci odmítá a nechce ji pochopit, což nám dokazuje, jak náročná může být taková náhlá situace pro dítě.

Janka nepřítomně kývla. Takže Dina už nesmí do parku a na nábřeží. A do školy, ale tohle všechno se v žádném případě netýká jich dvou.

*„Tak ale proč pořád nepřišla sem?“ zeptala se netrpělivě. „Myslíš, že přijde dneska?“
Máma samozřejmě věděla, o kom je řeč. Ale odpověděla divně.
„Já nevím.“²³*

Ani transporty Židů do koncentračních táborů nejsou v díle dětskému čtenáři podrobněji vysvětleny. Jejich přiblížení se v díle vyskytuje pouze jednou, když se Josef, rodinný příslušník Goldmannových, snaží Janě odpovědět na otázku, co je to transport. Dětský čtenář si tak pod pojmem transport pravděpodobně dokáže představit převážení Židů, avšak ne v takové hrůzné podobě, v jaké skutečně probíhal.

„Transport znamená přepravu. Dá se třeba říct, že z Prahy dojezdí do Pardubic transport zboží.“ „Ale –“ „Převážovat se dá cokoliv. Nebo kohokoliv. Třeba Židy,“ vysvětlil jí pan

---

²³ BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Klub mladých čtenářů (Albatros). Praha: Albatros, 1995, s. 32. ISBN 80-00-00216-7.

Goldmann. „A kam?“ zašeptala Janka. „To nikdo neví. Tedy– to přepravované zboží to neví. Z Prahy někam.“ „A kdy?“ „Někdy v říjnu.“²⁴

V knize je patrných několik kontrastů, přičemž jeden z nejvýraznějších se odehrává především v prostředí školy mezi spolužáky. Tento kontrast se projevuje v protižidovské náladě („Bylo mu to jasné už dávno. Židi se vodjakživa uměli moc dobře o sebe postarat a vždycky k naší škodě. Takže teď aspoň –“) ²⁵ a v názorech vůči Němcům, jež v díle představuje především spolužák Franta, jehož táta je kolaborantem a usiluje o to, aby i Franta nastoupil do německé školy. Názorná ukázka postoje Franty se odehrává v hodině německého jazyka, kdy Franta mění správnou a nesprávnou výslovnost v rámci přesvědčení toho, co považuje za vhodné a co ne. *Přesně tohle jsem si myslela taky, napadlo Janku. Že Franta takhle čte jen tu hitleráckou hymnu.*²⁶

Válečná situace a dobové politické události nejsou ústředním tématem knihy, ale představují pouze pozadí příběhu. I přes to jsou nedílnou součástí děje. Válečná situace ve světě je občas nastíněna v dialozích mezi jednotlivými postavami, ať už podána fakticky, anebo formou přání jednotlivých postav do budoucna.

„Viš, co mi pan Goldmann povídal?– Moc dobře to teď nevypadá, co? Němci jsou před Moskvou, ale to nic. Stejně prohrajou.“²⁷

V rámci postupně měnícího se projevu Diny si lze povšimnout náročnosti stupňující se židovské perzekuce. Podle vyprávění Jany je zřejmé, že dříve byla Dina veselou dívkou, s kterou si rozuměla, jenže v průběhu času si Janka všimá změny jejího projevu, chová se zdrženlivěji a vyjadřuje se formálněji.

„Ahoj Janko,“ pravila Dina zdvořile. „Josef tu není. Ale Míša už na tebe čeká. Janka se na ni polekaně podívala. Proč se mnou Dina takhle mluví?“²⁸

V díle se setkáváme s humorem, častokrát černým, kterým se Bořkovcová snaží odlehčit náročnou situaci. Volí lehkou nadsázku, nejednou spojenou s biblickým parafrázováním, například u historie Židů.

---

²⁴ BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Klub mladých čtenářů (Albatros). Praha: Albatros, 1995, s. 198. ISBN 80-00-00216-7.

²⁵ Tamtéž, s. 115.

²⁶ Tamtéž, s. 85.

²⁷ Tamtéž, s. 220.

²⁸ Tamtéž, s. 139.

„No třeba, že už by si Pán Bůh mohl pro změnu vyvolit zas jiný národ,“ řekla Dina. Janka se na ni nechápavě podívala, ale vysvětlení jí poskytla Eva: „V Bibli se říká o Židech, že jsou vyvolený národ, víš.“ „No,“ řekla Míša. „Nebo ten o Mojžíšovi, že udělal děsnou chybu, když vyvedl Židy z Egypta. Kdyby nás tam byl nechal, tak jsme dnes mohli patřit pod Angličany a Hitler by na nás nemoh.“²⁹

Domov rodiny Goldmannových představuje útočiště před krutou realitou, kde venkovní svět kontrastuje s dětskou fantazií vyjádřenou prostřednictvím hry na Karamelové království smyšlenou sestrami Goldmannovými. Tato hra pro ně znamená naději v konec druhé světové války, která se pro ně však bohužel nikdy nenaplní. „Soudní kniha“, spojená s hrou na Karamelové království, je během poslední návštěvy Goldmannových věnována Janě a stává se jedinou hmotnou vzpomínkou, která Janě na sestry zůstane. Když Janka odcházela s angínou od Goldmannových, netušila, že je to naposledy, kdy viděla rodinu naživu. Během její léčby obdržela celá rodina Diny povolání k transportu, a než se Janka stihla uzdravit, Goldmannovi odešli a už se nikdy nevrátili.

Příběh, zasazený do roku 1940, je ohraničen začátkem a koncem, které časově vybočují z hlavního děje. V první (*Osmého května tohoto roku*) a poslední kapitole (*Zase osmého května*) se přesuneme o několik let později. Janka je představena jako babička vedoucí dialog se svým manželem Tomášem, s nímž jsme se seznámili na konci příběhu. Tomáš měl nejprve zájem o Dinu, ale nakonec si vzal za manželku Janu. *Jim už na nic nezbyl čas. Evina kniha zůstala nedopsaná. Míša už nestačila splést hlavu žádnému klukovi a Dina se nikdy nedověděla, že jí se to přece jen povedlo.*³⁰ První a poslední kapitola sdílí stejný datum – osmého května, symbolizující Den vítězství – konec druhé světové války, při kterém společně vzpomínají na válku a rodinu Goldmannových.

Knihy čerpá z reálného života autorky, včetně osudu Goldmannových. V díle *Píšu a sešit mi leží na kolenou* autorka hovoří o Matyldě Goldmannové, která byla její nejlepší kamarádkou z dětství. Stejně jako knižní rodina Goldmannových, tak i skutečná rodina Goldmannových byla deportována do Terezína a Hana se ani tehdy, stejně jako Jana s Dinou, nestihla s Matyldou rozloučit.³¹ V knize se objevuje jedna báseň, jež přednesl Josef Jance, avšak v závěru knihy se nachází dovětek od autorky Bořkovcové, kde čtenářům sděluje,

---

²⁹ BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Klub mladých čtenářů (Albatros). Praha: Albatros, 1995, s. 103. ISBN 80-00-00216-7.

³⁰ Tamtéž, s. 223.

³¹ BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Píšu a sešit mi leží na kolenou: deníky 1940-1946*. V Praze: Plus, 2011. ISBN 978-80-259-0055-0.

že báseň není smyšlenou pouze pro účely příběhu, ale má reálný základ a byla napsána za války jistým Hanušem Theinem, rodinným přítelem.³² Báseň tak podtrhuje autentičnost tématu.

*„Pamatuj si, milé dítě,
dnes je cesta nerovná,
sviť si hvězdou na kabátě,
ať nešlápneš do hovna.“³³*

---

³² BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Klub mladých čtenářů (Albatros). Praha: Albatros, 1995, s. 234. ISBN 80-00-00216-7.

³³ Tamtéž, s. 196.

3.2 František Tichý – *Transport za věčnost*

František Tichý je významný současný český pedagog a spisovatel, narozený v roce 1969 v Praze. Vystudoval Přírodovědeckou fakultu Univerzity Karlovy a již ve svých 24 letech založil soukromé osmileté gymnázium Přírodní škola, kde dodnes působí jako ředitel a učitel fyziky, chemie a biologie.³⁴

Kromě knihy *Transport za věčnost*, které se budeme podrobněji věnovat, napsal také knihu *Přírodní škola – cesta jako cíl* (2011), v níž detailně popisuje historii a vývoj Přírodní školy od jejího založení až do roku 2010. Mezi jeho pedagogické publikace lze zařadit knihu *Výchova jako dobrodružství – To se v té Přírodní škole učíte na stromech?* (2017). S tématem holocaustu se potýká také poslední kniha Tichého – *Princ se žlutou hvězdou* (2014), jejíž hlavním hrdinou je Petr Ginz, který se vyskytuje i v knize *Transport za věčnost*.³⁵

Beletrie pro mladé čtenáře, *Transport za věčnost*, byla poprvé vydána v roce 2004 v sešitové verzi, která měla evokovat skutečný časopis *Vedem*. Teprve v roce 2017 byl příběh vydán v knižní podobě v nakladatelství Baobab. Kniha byla doplněna ilustracemi Stanislava Setinského a získala ocenění Magnesia Litera v roce 2018 v kategorii Kniha pro děti a mládež.³⁶

Název knihy *Transport za věčnost* evokuje obraz neodvratného odchodu, který představovaly transporty do koncentračních táborů, z kterých se velká většina již nevrátila. Pokud by čtenáři nebyli dopředu více obeznámeni s tematikou holocaustu, mohli by si pod pojmem „věčnost“ představit smrt jako věčný stav, anebo cokoliv trvalého, což by mohlo zvýšit zvědavost ohledně obsahu knihy.

Příběh začíná v roce 1940, v období německé okupace, kdy byl zatčen otec Honzy, hlavní knižní postavy. Rodina dvanáctiletého Honzy není židovského původu, avšak i přes to byl jeho otec zatčen gestapem, a to z důvodu zapojení se do odbojové činnosti proti nacistickému režimu.

Společně s Petrem, Jakubem, Tomášem a Matoušem, Honza navštěvuje pražské gymnázium, jenže zavedené protižidovské zákony postihnou jeho kamarády Petra a Kubu, kteří již nemohou studovat. Ani zákaz kontaktu s židovským obyvatelstvem však nezastaví

---

³⁴ František Tichý. [online]. Baobab. Dostupné z: <https://www.baobab-books.net/author/frantisek-tichy>. [cit. 2024-03-03].

³⁵ Mgr. František Tichý. [online]. Přírodní škola. Dostupné z: <http://www.prirodniskola.cz/lide/lektori/frantisek-tichy/>. [cit. 2024-03-03].

³⁶ *Knihy a publikace – Transport za věčnost*. [online]. Přírodní škola. Dostupné z: <http://www.archiv.prirodniskola.cz/knihy-publikace/transport-za-vecnost-2017.html>. [cit. 2024-03-03].

Honzu ve styku s jeho přáteli. Protižidovská nařízení postupně eskalují a začínají být rozesílány první povolání k transportům. Nejprve je odvezen do koncentračního tábora Jakub, s kterým se však Honza setká ve zdraví po konci války. I přes Honzovu počáteční snahu ochránit před transportem jeho kamaráda Petra, se Petr ocitne v terezínském ghettu, kam se rozhodne Honza společně s Matoušem vydat a pokusit se Petra vysvobodit. Děj nabývá rychlý a nečekaný spád, když se po neúspěchu Petrova osvobození rozhodne Honza dobrovolně zůstat v Terezíně i přes to, že není židovského původu. Čtenář se tak rázem ocitne v ghettu, konkrétně v terezínském Domově 1, vedený mladým učitelem Valterem Eisingerem. V této terezínské budově vznikla chlapecká samospráva, kterou chlapci pojmenovali republika ŠKID, podle stejnojmenné knihy Bělycha a Pantělejeva. V Terezíně Honza zažívá těžkosti každodenního života, od nedostatku jídla, po špatné hygienické podmínky a problémy se štěnicemi. Setkává se také s ostatními chlapci v domově a Petrovou sestrou Evou. Po čtyřech měsících strávených v Terezíně se Honza díky Petrově plánu s pomocí Emila, Petrova vzdáleného strýce, dostane vlakem zpět domů do Prahy. Společně s Honzou měla odjet i Petrova sestra Eva, avšak ta se na poslední chvíli rozhodla přihlásit do nejbližšího osvětimského transportu a odjet za Petrem. Tragický konec života Honzových přátel je čtenářům představen prostřednictvím Honzových snů a představ, v nichž se ocitá v plynových komorách vypadajících jako sprchy, a i přes to, že Honza nemohl tušit, jakým způsobem v Osvětimi probíhalo zplynování, představovaly jeho sny přesný popis. Autor prostřednictvím těchto snů čtenářům poskytuje neúprosnou realitu „transportu za věčnost“.

A vzápětí zhasla světla. Několik vteřin bylo ticho, pak se ale ze všech stran ozval křik a pleskot bosých nohou a dlaní. Vodopád těl. Hukot, rány, zoufalství, Zhluboka jsem se nadechl a cítil, jak mě něco štiplavého začíná pálit v nose.³⁷

Se silným motivem přátelství, jež je ústředním tématem příběhu, se pojí Honzova statečnost a snaha vžít se do situace jeho přátel. Když se chlapci rozhodnou spolu trávit čas navzdory zákazu setkávání se árijců se Židy, Honza a jeho přátelé si na kabáty přišijí Davidovu hvězdu. Tato odvážná gesta přibližují náročnou situaci Židů v době antisemitských zákonů.

Honza si sám vyzkouší obtíže, jimž jsou Židé denně vystavováni, a to během pokusu o nákup v pekárně, ze které byl vyhozen, anebo když se setkal s posměšnými poznámkami od árijců v tramvaji, ačkoliv byl sám paradoxně árijského původu. Důležitý je fakt, že dětský

---

³⁷ TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Ilustroval Stanislav SETINSKÝ. [Praha]: Baobab, 2017, s. 214. ISBN 978-80-7515-052-3.

čtenář nemusí být dopředu obeznámen s historickým kontextem protižidovských zákonů, životem v Terezíně či s transporty do koncentračních táborů. Autor Tichý popisuje jednotlivé situace takovým způsobem, aby jim porozuměl i čtenář, který se s holocaustovou tematikou dosud nesetkal. Tímto způsobem je čtenář lépe zasvěcen do kontextu a prožitků postav, aniž by byla narušena autentičnost a síla příběhu.

„Smíme jezdit jen ve druhém vagoně,“ vysvětloval mi Petr udýchaně, když jsme se konečně zastavili na okraji mostu přes Vltavu. „Takže když má tramvaj jenom jeden vůz...“

„Tak tam prostě nesmíte?“ odpověděl jsem za něj a Petr sevřel rty a přikývl.³⁸

František Tichý v příběhu kombinuje prvky fikce s reálnými historickými událostmi. Mezi reálné postavy patří Petr Ginz, narozený v roce 1928. I přes krátký život stihl napsat několik povídek a roze-psal i pár románů. Byl synem židovského otce a křesťanské matky, což mu v době Protektorátu vneslo do života mnohá úskalí. V letech 1941 až 1942 si Petr vedl deník, v němž popisuje život v Praze v období Protektorátu, kdy měl již zakázáno navštěvovat školu. V roce 1942 byl transportován do Terezína, kde bydlel v Domově 1, vedený mladým učitelem z Brna Valterem, který zřídil chlapeckou samosprávu a pod jeho vedením chlapci tajně vydávali časopis *Vedem*, ježž byl Petr šéfredaktorem. V květnu roku 1944 se v terezínském ghettu ocitla i Petrova sestra Eva (později jako Chava Pressburgerová). Koncem září 1944 byl Petr transportován do Osvětimi, kde zahynul ihned po příjezdu v plynové komoře. Petrovi rodiče i sestra Eva válku přežili a díky Evě byly Petrovy deníky zprostředkovány čtenářům. Nejprve byl zpřístupněn veřejnosti v roce 1989 časopis *Vedem. Deník mého bratra: zápisky Petra Gince z let 1941-1942* byl vydán v roce 2004 Petrovou sestrou Chavou Pressburgerovou, která se po nastolení komunistického režimu odstěhovala do Izraele, kde si také změnila jméno. V roce 2007 byl publikován jediný dokončený Petrův román *Návštěva z pravěku*, který napsal v pouhých jedenácti letech.³⁹

Také mladý učitel, který měl na starosti vedení Domova 1, vychází z reálné postavy. Valter Eisinger se narodil v roce 1913 a po svém příjezdu do Terezína mu byla svěřena skupina chlapců, o které se nejenom staral, ale také je vzdělával a rozvíjel jejich nadání a kreativitu prostřednictvím vydávání časopisu *Vedem*. Podobně jako Petr Ginz, byl i Valter Eisinger obětí holocaustu. Byl transportován do Osvětimi a následně do Sachsenhausenu, kde však zahynul

---

³⁸ TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Ilustroval Stanislav SETINSKÝ. [Praha]: Baobab, 2017, s. 66. ISBN 978-80-7515-052-3.

³⁹ *Petr Ginz*. [online]. Vedem. Dostupné z: <http://vedem-terezin.cz/madailonky/petr-ginz.html>. [cit. 2024-03-03].

během pochodu smrti.⁴⁰ Jeho příběh ukazuje odvalu a obětavost, kdy i během nejtemnějších dobách věnoval svůj čas mladým talentovaným lidem a zachovával si lidskost a naději.

Hlavní linie příběhu, která vypráví osudy Honzových přátel, se prolíná s příběhem Honzova otce, který byl zatčen gestapem z důvodu účasti v odbojové činnosti. Ani v případě Honzova otce se nejedná o pouhou fikci. Knižní postava vychází z reálné osobnosti Josefa Jana Kratochvíla, prastrýce autora Tichého. Zapojil se do ilegální odbojové činnosti Petiční výbor Věrní zůstaneme a za svou činnost byl v roce 1940 zatčen a o tři roky později, stejně jako knižní postava, popraven. Skutečný Josef Jan Kratochvíl měl dva syny, zatímco knižní hrdina měl syna a dceru.⁴¹ Tichý prolíná příběh Honzova otce s reálnými korespondencemi Kratochvíla, které posílal své rodině z vězení. Autor tak zdůrazňuje autentičnost a přináší do příběhu intenzivnější emocionální rozměr.

*Podívejte se, nic se nedá dělat, jen čekat, zcela klidně. Jsou zde i tací, kteří jsou zcela nevinní, šestnáctileté i dvanáctileté děti, že hodily kamenem...mé svědomí je čisté, nebojím se nejhoršího...*⁴²

Hrdinství a statečnost knižního Josefa Kratochvíla zdědil také Honza, i když si neuvědomoval plný význam svých činů. Svou několika měsíční návštěvou v Terezíně poskytl přátelům alespoň krátký únik z hrůzné reality a pomohl jim cítit se alespoň chvíli jako „normální lidé“, kteří nejsou souzeni a ví, že i některá část árijské společnosti jim byla ochotna pomoci.

Kromě podrobného studia reálných postav a historických událostí nám autor poskytuje také detailní obraz fungování republiky ŠKID v Domově 1, která se stává důležitým prvkem příběhu ukazující solidaritu a odvalu mladých chlapců. Válka a především holocaust, jsou jedním z hlavních témat knihy, na jejichž pozadí se příběh odehrává, a to zejména po ocitnutí čtenáře v samotném Terezíně, kde má možnost více pochopit realitu života, která postihla židovské obyvatelstvo. Autor představuje každodenní úskalí, s nimiž se v Terezíně lidé potýkají, od nedostatku potravin, špatných hygienických podmínek až po psychický nátlak a strach z neisté budoucnosti. Popis prostředí a událostí v Terezíně pomáhá dětskému a mladistvému čtenáři vžít se lépe do situace postav a pochopit jejich rozhodnutí.

---

⁴⁰ TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Ilustroval Stanislav SETINSKÝ. [Praha]: Baobab, 2017, s. 225. ISBN 978-80-7515-052-3.

⁴¹ Tamtéž, s. 226.

⁴² Tamtéž, s. 32. Tyto věty napsal Josef Jan Kratochvíl svým blízkým z vězení.

Kniha je strukturována podle jednotlivých let a rozdělena na tři, potažmo čtyři části, které jsou dále rozčleněny na kapitoly – *Část první* (1940), *Část druhá* (1941) a *Část třetí* (1943). Mezi druhou a třetí částí je umístěn oddíl nazvaný *Memento*. *Memento* vychází z latinského slova „mementō“, což lze přeložit do češtiny jako „pamatuj, nezapomínej“. Známe je rčení „Memento mori“, z latinského překladu jako „pamatuj na smrt“ či „pamatuj, že jsi smrtelný“.⁴³ Kapitola s tímto názvem přináší rozsudek smrti Honzova otce a je pravděpodobné, že název kapitoly je inspirován právě tímto významem – jako připomínka toho, že člověk je tvorem smrtelným. Před každou částí knihy jsou uvedeny biblické citace, které by dětský čtenář nemusel zcela pochopit, avšak jsou vybrány tak, aby navozovaly atmosféru nadcházející části a podtrhly její důležitost. Tato stylistická volba může být oceněna zvláště dospívajícím čtenářem či dospělými, kteří ocenění hlubší symboliku textu.

---

⁴³ *Memento*. [online]. ABZ.cz: slovník cizích slov. Dostupné z: https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?cizi_slovo=memento&typ_hledani=prefix#google_vignette. [cit. 2024-03-03].

3.3 Veronika Válková – *Terezínské ghetto: Tajemný vlak do neznáma*

Veronika Válková je současná česká spisovatelka narozená v roce 1970. Na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy vystudovala obory latinu a historii, které dnes vyučuje na šestiletém Gymnáziu na Pražačce a zároveň zde působí jako výchovná poradkyně. Do povědomí se kromě psaní beletrie dostala také jako jedna z autorek učebnic dějepisu pro základní školy i gymnázia společně s metodickými příručkami.

Z počátku spisovatelské kariéry se Veronika Válková věnovala pouze fantasy knihám. Fantasy sérii *Wetemaa* vydávala pod pseudonymem Adam Sandres a knihy také sama ilustrovala. Dnes píše zejména beletrii pro děti vycházející v sérii *Kouzelný atlas – Putování časem*, která nabízí mladým čtenářům nejen dobrodružné čtení, ale především fascinující pohled na historické události.⁴⁴

Šestý díl série *Kouzelný atlas – Putování časem* s názvem *Terezínské ghetto: Tajemný vlak do neznáma*, byl vydán v roce 2013 v nakladatelství Grada. V současnosti zahrnuje série 31 knih. První díl, *Karel IV. – Příběh českého krále*, vyšel také v roce 2013, zatímco nejnovější díl, *Soumrak husitů: Přátelství ani oheň nezdolá*, vyšel v roce 2023.⁴⁵ Jednotlivé díly doplňují ilustrace Petra Koplá. Válková se snaží postupně přiblížit dětským čtenářům co nejvíce historických událostí, a to prostřednictvím očima dvanáctileté Báry.

Hlavní postava Bára objevila na půdě nového domu záhadný atlas, který ji umožňuje cestovat do minulosti, aniž by dopředu věděla, kam ji tyto cesty zavedou. Autorka se snaží propojit čtenáře s postavou skrze webovou stránku www.kouzelnyatlas.cz, kde čtenář nalezne podrobnější informace o Báře, její kočce Barči, mapách míst, které Bára navštívila a také o místech, kam se v budoucích dílech série vydá. Na webových stránkách nakladatelství Grada se mohou čtenáři zaregistrovat do čtenářského klubu Společenství kouzelného atlasu, který nabízí mnoho bonusů, včetně slev na knihy, představení prvních kapitol dosud nevydaných publikací či možnosti získání volných vstupenek na literární veletrhy.⁴⁶ Série vytvořená Válkovou tak nejenom poskytuje čtenářům zajímavé dobrodružné příběhy, ale také vytváří komunitu čtenářů a oživuje hlavní knižní postavu.

---

⁴⁴ Veronika Válková. [online]. Veronika Válková. Dostupné z: <https://www.veronika-valkova.com/>. [cit. 2024-03-12].

⁴⁵ *Kde už Bára byla*. [online]. Bářin kouzelný atlas aneb uvěřitelná i neuvěřitelná dobrodružství v minulosti s kočkou v patách. Dostupné z: <https://www.kouzelnyatlas.com/>. [cit. 2024-03-12].

⁴⁶ SKA – Společenství kouzelného atlasu. [online]. GRADA PUBLISHING, A.S. Grada. Dostupné z: <https://www.grada.cz/detsky-knizni-klub/dkk/spolecenstvi-kouzelneho-atlasu/>. [cit. 2024-03-03].

V díle *Terezínské ghetto: Tajemný vlak do neznáma*, se Bára ocitá na neznámém místě, které na první pohled připomíná vlakové nádraží. Avšak tento dojem je klamný, neboť se nachází v Terezíně, o němž Bára dosud nikdy neslyšela. Bez Davidovy hvězdy se Bára potuluje po ghettu, až nalezne úkryt na půdě budovy připomínající školu, kde přečká noc skrytá za starými křesly.

Během svého pobytu v ghettu se Bára postupně seznamuje s postavami, které ji provázejí během její návštěvy Terezína. Mezi nimi jsou členové chlapecké samosprávy nazývané republika ŠKID, vedena mladým učitelem Valterem Eisingerem. Z počátku ji pomáhá k přežití Petr Ginz, který se s ní dělí o jídlo zasláné jeho matkou. Postupně se o Báře dozvídají další chlapani ze samosprávy, jako jsou Hanuš, Jirka a Kurt – reálné osobnosti, které prošly Terezínem i ve skutečném životě. Kromě jídla ji chlapani zajišťují také vodu, vynášejí hrnce, do kterého vykonává potřebu, přináší ji svíčky a deku, aby přečkala chladné noci. Bára tak na vlastní kůži zažívá nelehké podmínky Terezína, od nedostatku potravin až po problémy se štěnicemi, které se usídlily v její dece. Během svého pobytu se také setkává s Maxem, mladým chlapanem, který by se jednoho dne chtěl stát medikem, jenže po vážném úrazu pilou leží v nemocnici a umírá, a tak věnuje svou Davidovu hvězdu Báře, aby se mohla volněji pohybovat po Terezíně a nemusela zůstat zavřená na půdě.

Většina chlapanů z Domova 1 obdrží povolání k dalšímu transportu na východ, aniž by měli tušení, kam přesně směřují. Bára se rozhodne, že s chlapani odjede, avšak díky chybějícímu transportnímu číslu se jí podaří vyhnout odjezdu do osvětímského koncentračního tábora, odkud se již většina nevrátila domů. Po týdnu stráveném v Terezíně se tak ocitne zpátky na půdě svého domu, kde však neuběhla ani sekunda od chvíle, kdy odcestovala do roku 1944. S sebou má časopis *Vedem*, který ji během cestování časem zůstal. Příběh končí situací, kdy Bára sedí na lavičce, kde měla domluvenou schůzku s Petrem Ginzem, ten se však nedožil konce války.

Holocaust a historické události jsou dětským čtenářům přiblíženy prostřednictvím neznalostí Bary, jenže ne vždy získává takové odpovědi, které by mohly být čtenářům užitečné. Bára je vybavena základními znalostmi o druhé světové válce, jako je datum jejího konce či fakt, že Spojené státy americké spustily na Japonsko atomové bomby, avšak i přes tyto znalosti neví téměř nic o holocaustu a osudech Židů. Bára často nad překvapením ostatních z jejich neznalostí ohruje nos a nechápe, proč by měla znát všechny podrobnosti.

„Zatím jo, jenom nevím, proč se řeší, kdo je Žid. Není to jedno?“

„No, nacistům ne,“ ušklíbl se Petr.

„Kdo jsou nacisté?“

Petr zkoprněl.

„Ty nevíš, kdo jsou nacisté?!“

„Ne,“ nafrněla se Bára. *Taky nemusím vědět všechno!*⁴⁷

Čtenáři tak mohou mít problém pochopit veškeré informace, které jsou jim prostřednictvím příběhu podávány, ale i přes částečné nepochopení na ně dýchne temná terezínská atmosféra, kterou si brzy uvědomuje i Bára. „*Je to tu hrozné,*“ popotáhla Bára. „*Já už chci domů. Tohle je nejhorší výlet do minulosti, jaký jsem kdy zažila.*“⁴⁸

Alespoň nějaké základní znalosti o druhé světové válce si Bára přece jen ze školy pamatuje, a tak je sdílí s Petrem, který ji pravděpodobně uvěří, že je z budoucnosti. Petr se tak například dozví, kdy skončí druhá světová válka, anebo jaké vynálezy přinese budoucnost. I když si Bára ve svém věku plně neuvědomuje význam těchto znalostí, napomáhá svými vědomostmi Petrovi a dodává mu naději v lepší budoucnost.

Příběhem se prolíná Bářina neznalost a její dětská naivita, kdy nechápe hrůzy, které se odehrávají v Terezíně a jsou pro dětské oči nepochopitelné. Nicméně se začíná s postupujícím příběhem rozvíjet i Bářina osobnost, učí se novým informacím a lépe chápe složitost situace. Její návštěva Terezína ji také pomůže více si v současném světě vážít věci, neplýtvat potravinami a neřešit zbytečnosti. Můžeme tak pozorovat vývoj a zralost její postavy.

*Proboha, o co se tu hádají? sledovala Bára rodiče a soukala přitom špagety do pusy. Oni řeší blbou pohovku. Jako kdyby na ní zaleželo. Na pohovce. Není snad jedno, co má člověk pod zadkem, když čučí na televizi a má přitom plné břicho a je v teple a nemá doma žádné štěnice a nehrozí mu, že ho pošlou do plynu.*⁴⁹

Ukazuje se i Bářina statečnost, když vydrží pět dní zavřená na půdě za špatných podmínek s minimálním přidělem jídla, a to většinu času sama, což musí být pro dvanáctiletou dívku náročné. K adaptaci na nové prostředí pomáhá autorka Válková, která vždy Báru na cesty vybaví potřebným jazykem pro komunikaci v daném místě a vhodným dobovým oblečením, aby lépe zapadla mezi ostatní.

---

⁴⁷ VÁLKOVÁ, Veronika. *Terezínské ghetto: tajemný vlak do neznáma*. Kouzelný atlas putování časem. Praha: Grada, 2013, s. 51. ISBN 978-80-247-4761-3.

⁴⁸ Tamtéž, s. 103.

⁴⁹ Tamtéž, s. 150.

Časopisu *Vedem*, který chlapani tajně vydávali a kterým si Bára krátily dlouhý čas na půdě, není věnována dostatečná pozornost. Čtenářům je pouze prezentován jako časopis s téměř tisíci stranami a různými články, avšak žádná ukázka jeho obsahu není představena. Bára si časopis přiveze zpět do současného světa. Po návratu se rozhodne sepsat krátké životopisy jednotlivých postav, s kterými se setkala v Terezíně. Tím čtenářům poskytne alespoň stručný přehled o osudech lidí, z nichž přežili konec války pouze Jirka Brady a Kurt Kotouč. Jirka Brady byl navíc skutečným bratrem Hanky, jejíž jméno nese kniha *Hanin kufřík: Příběh dívky, která se nevrátila*. Součástí publikace o životě rodiny Bradyových jsou také fotografie z rodinného alba poskytnuté Jirkou, jediným přeživším rodiny.⁵⁰

---

⁵⁰ LEVINE, Karen. *Hanin kufřík: příběh dívky, která se nevrátila*. Přeložil Dana MAKOVÍČKOVÁ. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-85608-70-7.

3.4 Uri Orlev – *Ostrov v Ptačí ulici*

Uri Orlev, vlastním jménem Jerzy Henryk Orłowski, byl jedním z přeživších holocaustu. Narodil se v roce 1931 ve Varšavě. Své dětství prožil z části ve varšavském ghettu. Během druhé světové války byl jeho otec zajat ruskými vojáky a matka byla popravena nacisty. Společně s bratrem byl propašován ven z ghetta. Po čase, během kterého se skrývali, byli převezeni v roce 1943 do koncentračního tábora Bergen-Belsenu, kde byli osvobozeni americkými vojáky. Po skončení války emigroval Orlev do Palestiny a usadil se v kibucu v Dolní Galileji.⁵¹ V průběhu dalších let se setkal s otcem, který přežil válečné zajetí a v šedesátých letech se Orlev odstěhoval do Jeruzaléma, kde žil se svou manželkou a třemi dětmi až do své smrti v roce 2022. Uri Orlev je jediným izraelským držitelem Ceny Hanse Christiana Andersena.⁵²

Do českého jazyka byly přeloženy zatím pouze čtyři Orlevovy knihy. Kromě *Ostrova v Ptačí ulici* byla přeložena díla *Domů ze slunečných stepí* (2017), *Je těžké být lvem* (2018) a *Běž, chlapče, běž* (2014), příběh podle skutečné události, který byl v roce 2013 zfilmován.

Knih *Ostrov v Ptačí ulici*, s ilustracemi Ory Eitana, byla v originále vydána v roce 1981. Čeští čtenáři se dočkali překladu až v roce 2013. Překlad Lenky Bukovské z hebrejštiny obdržel Zlatou stuhu v kategorii Beletrie pro mládež.⁵³

V úvodu knihy se nachází předmluva od Orleva, nazvaná *Představte si*. Zde autor zasvěcuje čtenáře do děje příběhu a navádí je k představě situace, ve které se nachází hlavní postava Alex. Autor sdílí se čtenáři část vlastních vzpomínek na dětství, kdy jako dítě procházel ghettom, přebíhal mezi domy a hledal uhlí, a tak od samého počátku můžeme vnímat autenticitu příběhu. Nicméně Orlev zdůrazňuje, aby čtenáři nezaměňovali jeho životní příběh s příběhem Alexe. Poté se autor vrací k příběhu Alexe těmito slovy: *Alex, hrdina mého vyprávění, se ukrývá domě, který na začátku války během náletů zasáhla bomba*.⁵⁴ Tímto způsobem je mladým čtenářům naznačeno, že i když je příběh inspirován zkušenostmi autora, je stále fikcí a hlavní postava si s sebou nese vlastní životní příběh a dobrodružství. První úvodní kontakt s dějem přispívá k autentičnosti a zároveň chrání intimní vzpomínky autora. K dispozici je také malá mapa, která usnadní čtenářům orientaci v polském ghettu, kde se děj odehrává.

---

⁵¹ Kibuc představuje osadu, nejčastěji v Izraeli, ve které se hospodaří formou kolektivního vlastnictví.

⁵² *Uri Orlev*. [online]. THE GALE GROUP. Jewish Virtual Library. 2007. Dostupné z: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/orlev-uri>. [cit. 2024-04-12].

⁵³ *Ostrov v Ptačí ulici*. [online]. IBBY. Zlatá stuha. 2014. Dostupné z: <http://www.zlatastuha.cz/ostrov-v-ptaci-ulici->. [cit. 2024-03-03].

⁵⁴ ORLEV, Uri. *Ostrov v Ptačí ulici*. Praha: Práh, 2013, s. 8. ISBN 978-80-7252-433-4.

Válečné a židovské motivy jsou v celém příběhu patrné, ale autor je zprostředkovává mladým čtenářům jemně a nenásilně. Místo toho, aby se zaměřoval na konkrétní letopočty nebo detailní popis historických událostí, představuje situace přirozeně a vyplývají z kontextu příběhu tak, aby i děti mohly porozumět ději.

Ostrov v Ptačí ulici vypráví příběh neuvěřitelné odvahy a vynalézavosti skoro dvanáctiletého chlapce Alexe, který se snaží během druhé světové války přežít v polském ghettu. I když válečné prostředí a židovská tematika tvoří jádro příběhu, nejsou zde přítomny hrůzy koncentračních táborů, jako je tomu zvykem v jiných dílech podobného tématu. Navzdory nepředstavitelným situacím, kterými Alex prochází, si zachovává dětskou nevinnost a zálibu v hrách a radostech dětství. V díle nalezneme také první citové vzplanutí či každodenní záležitosti, kterými běžně prochází dospívající jedinci. Tímto způsobem je snadněji čtenáři představen náročný příběh, avšak tak, aby nebyly sníženy emoce a zážitky, které kniha nabízí. Přiblížení hlavního hrdiny čtenářům přispívá také užitá ich-forma, kdy se stává vypravěčem příběhu samotný Alex.

Na počátku příběhu je patrný časový kontext událostí. *Válka trvala už tři roky. Říkalo se jí druhá světová.*⁵⁵ Příběh se tedy odehrává kolem let 1942 až 1943. Maminka Alexe se již několik dní nevrátila domů z návštěvy svých známých, a tak zůstává Alex se svým otcem sám v ghettu na straně zdi, kde přebývají Židé. Pokud zrovna otec neučil používat Alexe zbraň, hrál si chlapec se svou myškou Snížkem, anebo četl *Robinsona Crusoa*.

Postava Robinsona Crusoa provází celý příběh. Samotný titul knihy evokuje postavu známého trosečníka z pera Daniela Defoa. Zvolený „ostrov“ v názvu knihy představuje silnou spojitost s Robinsonem, ke kterému sám autor odkazuje a z něhož čerpá inspiraci. Ostrov v příběhu symbolizuje úkryt Alexe, malý kus bezpečí uprostřed ghetta a válečného chaosu. Podobně jako Robinson čekal na záchranu z ostrova, kde ztroskotal, tak i Alex vyhlíží příchod svého otce. Ostrov není pouze fyzickým útočištěm, ale ztělesňuje také naději do budoucna, která posiluje Alexovu vůli a dodává mu sílu čelit výzvám.

Jednoho dne se na dvoře ghetta konala jedna z mnoha selekcí, při níž odvedli Alexova otce. Alex si však zachrání život útekem na předem domluvené místo. Zde začíná počátek období skrývání, které trvá téměř pět měsíců. Nejprve se Alex ukrývá ve sklepní kóji, kam si postupně přináší jídlo a oblečení z jejich bývalého bytu. Díky průchodům mezi jednotlivými domy se mu podaří zajistit ještě více potravin a oblečení, které využije pro vytvoření nové

---

⁵⁵ ORLEV, Uri. *Ostrov v Ptačí ulici*. Praha: Práh, 2013, s. 14. ISBN 978-80-7252-433-4.

skrýše v domě, jehož část shořela během bombardování a později se zřítila. Díky pečlivé přípravě od otce se mu podaří vytvořit relativně bezpečný a funkční úkryt, kde má vše, co k přežití potřebuje. V jeho úkrytu se nachází tekoucí voda, zásoby jídla, dokonce i přenosný vařič. Ve druhém patře má vytvořenou ložnici z nanošených peřin a polštářů. Při každém výstupu do svého nového provizorního domova za sebou Alex vytáhne provazový žebřík, aby nechtění hosté neodhalili jeho tajný úkryt. V novém domově tak Alex čeká na návrat svého tatínka, který slíbil, že se jednoho dne vrátí.

Ztráta matky a nejistota ohledně návratu Alexova otce jsou klíčovými autobiografickými prvky v díle Orleva. Jeho matka byla popravena nacisty v roce 1943 a po tom, co Orlev přežil hrůzy koncentračního tábora, se shledal opět se svým otcem, který byl během války zajat Rusy.

Náročná situace pro dvanáctiletého chlapce Alexe je pro mnoha z nás nepředstavitelná, avšak právě tato zkušenost mu umožnila dospět mnohem rychleji. Musel se naučit, jak si zajistit potraviny, střechu nad hlavou a další životně důležité potřeby. Jednou z největších výzev byl také úkryt před polskými zloději či německými vojáky, jež by mohli jeho skrýš vyrazit. Jednoto dne se Alex ocitl v situaci, která nabrala rychlý spád děje. Zde se v díle prolíná i téma smrti a způsob, jak se s ní vyrovnat. Do jeho skrýše vtrhli Henry a Fredy, pronásledováni německým vojákem. Aby zachránil nejen svůj život a úkryt, ale i život dvou Poláků, musel Alex jednat rychle a odhodlaně. Bez váhání vzal do ruky zbraň a s přesností, jakou mu vštěpoval jeho otec, vystřelil třikrát na německého vojáka a zneškodnil ho. Samotný fakt, že dvanáctiletý chlapec dokázal jednat včas takovým způsobem, nejenže zarážel Poláky Henryho a Fredyho, ale i samotného Alexe. V tu chvíli se totiž stal svědkem tíhy smrti, která na něj dolehla a bylo zřejmé, že již není pouhým dítětem, nýbrž si nese tíhu odpovědnosti. I v této situaci se vrací Orlev opět k motivu Robinsona Crusoa, který provází celý příběh. Stejně jako Crusoe se i Alex musel naučit překonávat překážky a bojovat o svůj holý život. *Znovu a znovu jsem se pokoušel ten pláč zastavit, ale nešlo to. Vždyť jsem byl konec konců jako Robinson Crusoe. I on střílel na divochy, když chtěli sníst zajatého Pátka.*⁵⁶ Alex zde pochopil, že cena přežití může být opravdu vysoká.

Alex je na svůj věk poměrně vyspělým dvanáctiletým chlapcem. Tato vyspělost je nejen důsledkem výcviku poskytnutým jeho otcem, ale také výsledkem okolností, které ho nutí

---

⁵⁶ ORLEV, Uri. *Ostrov v Ptačí ulici*. Praha: Práh, 2013, s. 121. ISBN 978-80-7252-433-4.

dospívat rychleji než jeho vrstevníky. Osamocení a neustálá hrozba nebezpečí mu nedávají jinou možnost než se rychle adaptovat na nově vzniklé situace.

Už od dětství byl Alex veden k obezřetnosti ve sdílení důvěrných záležitostí s cizími lidmi, nicméně i přes to se z počátku projevuje dětská naivita a nedostatek životních zkušeností, což vede k prozrazení informací, které by měl chlapec spíše utajovat. Postupně však prochází učebním procesem, dospívá a stává se racionálnější ve svých rozhodnutích. Stejně jako Robinson, i Alex se musel naučit určitých klíčových dovedností k přežití až v průběhu nově vzniklé situace.

„Kde se schováváš?“ zeptal se muž. „Kolik vás tam je?“

„Jen já sám,“ odpověděl jsem.

Ani tentokrát jsem neměl říkat pravdu. Měl jsem říct, že je nás hodně, samí silní muži a že si je najdeme a dáme jim za vyučenou.⁵⁷

Po pěti dlouhých měsících začala naděje v otcův návrat Alexe postupně opouštět, i když si to nechtěl zprvu přiznat. Dětský čtenář se však dočká šťastného konce, kdy se Alex znovu shledá ve zdraví se svým otcem a hrdě mu ukazuje vše, co díky jeho výcviku vytvořil.

---

⁵⁷ ORLEV, Uri. *Ostrov v Ptačí ulici*. Praha: Práh, 2013, s. 68. ISBN 978-80-7252-433-4.

3.5 John Boyne – *Chlapec v pruhovaném pyžamu*

John Boyne je významným současným irským spisovatelem, jehož literární díla oslovují čtenáře po celém světě. Narodil se v roce 1971 v Dublinu, kde žije dodnes. Vystudoval obor anglický jazyk na Trinity College v Dublinu a následně získal titul z tvůrčího psaní na University of East Anglia. Je autorem více než deseti románů pro dospělé a šesti knih pro mládež.

Jeho romány byly přeloženy do více než šedesáti jazyků, což z Boyna činí nejprekládanějšího irského spisovatele v historii. Mezi jeho další díla přeložená do češtiny patří například hororový román *V tomto domě straší* (2016), román *Chlapec na vrcholu hory* (2017) nebo kniha pro mládež s názvem *Můj brácha se jmenuje Jessica* (2020), jež vypráví příběh o chlapci procházejícím procesem změny pohlaví na ženu. Tato kniha vyvolala silné emoce a kritiku, nicméně ani nadále se Boyne nebojí věnovat citlivým tématům a často vyzývá ve svých dílech k diskusi o společenských otázkách.⁵⁸

Nejprodávanější kniha Johna Boyna, *Chlapec v pruhovaném pyžamu*, byla poprvé vydána v roce 2006. Český překlad byl publikován o dva roky později, rovněž jako stejnojmenný film režiséra Marka Hermana podle knižní předlohy. Publikace je určena pro děti a mládež, avšak je hojně čtena i dospělými čtenáři. Sám autor uvedl, že se v knize mohou najít i dospělí.⁵⁹

Tematiky války a holocaustu jsou ústředními motivy, na nichž je postaven celý příběh. Hlavním hrdinou příběhu je devítiletý chlapec Bruno žijící se svou rodinou v Berlíně. Z důvodu otcovy práce, kterou Bruno nikdy úplně nepochopil, se musí celá rodina odstěhovat. Z berlínské vily se tak děj přesouvá do domu stojícího na samotě, kde podle Bruna není nic zajímavého. Odstěhování znamená nejen ztrátu jemu známého prostředí, ale trápí ho také absence kamarádů a nemožnost najít si na tomto osamoceném místě nové. Nechodí ani do školy, kde by mohl navázat nová přátelství, jelikož má domácí výuku stejně jako jeho třináctiletá sestra Greta. V domě, kde není mnoho zábavy, se Bruno cítí ztracený a izolovaný od okolního světa. Když se Brunovi zdá, že opravdu nic pozoruhodného neobjeví, zahlédne z okna svého pokoje plot, za kterým se nachází pouze chlapci a dospělí muži. Bruno se rozhodne prozkoumat tajemné místo za plotem, kde se setkává se Šmuelem, židovským chlapcem, uvězněným na druhé straně plotu.

---

⁵⁸ John Boyne – *Biography*. [online]. John Boyne. Dostupné z: <https://johnboyne.com/about/>. [cit. 2024-03-25].

⁵⁹ BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-265-2.

Přátelství dvou chlapců přináší do popředí několik výrazných kontrastů. Pocházejí z diametrálně odlišných poměrů. Bruno, syn velitele koncentračního tábora v Osvětimi, má k dispozici každodenní pohodlí domova, střechu nad hlavou, dostatek jídla a zdravou rodinu. Na druhé straně plotu sedí Šmuel, stejně starý židovský chlapec, který se potýká s nedostatkem potravin, špatnými hygienickými podmínkami, a navíc postrádá otce, který se od něj v táboře odloučil. I přes hranice oddělující jejich dva zcela rozdílné světy si k sobě chlapci najdou cestu a stanou se přáteli. Lidské přátelství, především to dětské, může překonat jakékoliv společenské či kulturní překážky.

Střet árijců a Židů je pozorovatelný například v momentu, kdy chlapci porovnávají pásky, které nosí jejich blízcí. Šmuel hovoří o pásce se šesticípou Davidovou hvězdou, jež označovala Židy a zároveň byla symbolem jejich diskriminace a pronásledování. Naopak Bruno vypráví o pásce s hákovým křížem, kterou nosí jeho otec a je symbolem nacistické ideologie. Následně se Bruno zamýšlí nad tím, kterou pásku by nosil raději. „*To je jedno, já bych určitě nějakou chtěl. Ale nemůžu se rozhodnout kterou, jestli tu tvoji, nebo otcovu.*“⁶⁰ Tato nevinná a naivní Brunova poznámka ukazuje, jak daleko je chlapec od vnímání reality. Pro něj je výběr pásky otázkou libosti či náhodného rozhodnutí, zatímco pro Šmuela má jeho páska význam identity a osudu. Tato scéna zdůrazňuje markantní rozdíly mezi jejich světy, avšak ani tyto rozdíly nejsou pro chlapce překážkou v jejich novém přátelství.

Šmuelova situace donutila chlapce rychleji dospět a více chápat závažnost okolností, ve kterých se ocitl. Bruno, kterého by ani ve snu nenapadlo, co se skrývá za ostnatým plotem, si není plně vědom vážnosti situace. Když Šmuel sdílí děsivé zážitky z koncentračního tábora, Bruno ho často přerušuje, což může na dětského čtenáře působit poněkud neuctivě a neslušně. Zde je nutné si uvědomit, jak je pro devítiletého chlapce těžko přípustitelná realita, jež se za plotem odehrává. Jeho neuvážené přerušování je spíše projevem dětské neuváženosti a naivity. Brunovi schází zkušenosti z venkovního světa, a tak nemůže být nikdy schopen plně pochopit realitu, která je často velmi těžko srozumitelná i dospělému jedinci.

Tyto kontrasty umožňují čtenářům uvědomění, jak se má Bruno ve srovnání se Šmuelem dobře. Nerovnosti upozorňují na to, jak moc může životní situace člověka ovlivnit jeho vnímání a prožívání světa.

---

⁶⁰ BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Praha: BB/art, 2008, s. 101. ISBN 978-80-7381-265-2.

„Já vůbec nechápu, proč tolik toužíš přijít sem. Tady to vůbec není hezké.“

„Tys ale nezkusil, jaké to je bydlet v našem domě,“ ohradil se Bruno. „Už proto, že nemá pět pater, jenom tři. Jak někdo může žít v tak malém prostoru?“⁶¹

Jelikož je Brunův otec zcela zaneprázdněn prací, matka zápasí s nevyrovnanými emocemi v novém domově a sestra prochází pubertou, cítí Bruno nedostatek pozornosti a porozumění. *Podle Brunových zkušeností – rodiče, a zvláště sestry, co nevědí, to je nebolí.*⁶² Proto tráví většinu času se Šmuelem. Prochází si společně situacemi, které se mohou zdát na první pohled podobné, avšak zároveň zcela odlišné. Šmuel má například z důvodu věznění v táboře oholenou hlavu, jenže násilím. Jednoho dne přijde k plotu bez vlasů i Bruno, ale z důvodu objevených vši.

S dětskou neznalostí se pojí také překrucování názvů a jmen. Slovo „Oušvic“, které se v příběhu vyskytuje jakožto jméno pro nový domov, kam se rodina odstěhuje, je zkomolenina pro německý Auschwitz, česky koncentrační tábor Osvětim.

„Jenže co to znamená?“ ptal se tvrdohlavě dál, „co je to Oušic?“

„Ou bude asi jako ouvej, a vztahuje se to nejspíš na lidi, co tu bydleli před námi.“⁶³

K tomu se váže také pojem „Fíra“, vycházející z německého Führer, tedy vůdce. V díle se nachází samotná postava Adolfa Hitlera, avšak nikdy není uvedeno jeho pravé jméno. Pokud není dopředu čtenář obeznámen s jménem vůdce nacistické říše, představuje pro něj „Fíra“ toho, kdo vládne celé zemi.

„Ale kdo to vůbec je?“

Překvapeně zíral. „Ty přece víš moc dobře, kdo je Fíra.“

„Ne, nevím,“ trval na svém Bruno.

„To je přece ten, kdo vládne celé zemi, blbečku,“ poučila ho Gretel, která se na něj vytahovala po vzoru všech sester.⁶⁴

Tyto dvě ukázky jsou důkazem adekvátní mluvy devítiletého dítěte, jež se definuje opakujícími se otázkami a vyzvídáním, tvrdohlavostí či dětskou naivitou a nepochopením venkovního světa.

---

⁶¹ BOYNE, John. *Chlapec v pružovaném pyžamu*. Praha: BB/art, 2008, s. 108. ISBN 978-80-7381-265-2.

⁶² Tamtéž, s. 105.

⁶³ Tamtéž, s. 26.

⁶⁴ Tamtéž, s. 94.

Příběh pokračuje a otec oznámí Brunovi, že se brzy odstěhuje s maminkou a sestrou zpět do Berlína. Bruno se rozhodne ihned sdělit novinu Šmuelovi, ten je však nešťastný z toho, že stále v táboře nenašel svého otce. Chlapci tak uskuteční plán – Šmuel sežene stejné pruhované oblečení pro Bruna, aby mohl proniknout nenápadně do tábora a pomohl mu najít otce ještě před odjezdem do Berlína. Bruno se rozhodne provést tento riskantní krok, podleze drátěný plot a tváří v tvář se setká s krutou realitou, jaká se vevnitř tábora odehrává. Nenachází se zde hřiště či obchody, jak si myslel, namísto toho se zde potulují vyhublí lidé a pokřikující vojáci. Když už se Bruno po neúspěchu nalezení Šmuelova otce rozhodne vrátit domů, vojáci je naženou do místnosti vypadající jako sprchy a životy obou chlapců společně s desítkami dalších vyhasnou v plynových komorách. Oba chlapci se tak na konci příběhu stávají „chlapci v pruhovaných pyžamech“.

3.6 Morris Gleitzman – *Kdysi*

Morris Gleitzman se narodil v roce 1953 v Anglii, avšak společně se svou rodinou emigroval v roce 1969 do Austrálie. Na Canberra College of Advanced Education získal titul z oboru profesionální psaní. Svou kariéru započal jako scénárista australské televizní komedie *The Norman Gunston Show* a později se stal také autorem několika scénářů celovečerních filmů.

Morris Gleitzman je v současnosti nejprodávanějším australským autorem knih pro děti a mládež, jejichž překlady se objevily ve více než dvaceti zemích. Ačkoliv napsal desítky knih, pouze několik z nich bylo dosud přeloženo do češtiny. Mezi ně patří například kniha *Dva týdny s královnou* (1990) vyprávějící příběh dvou bratrů, z nichž jeden bojuje se zákeřnou leukémií.⁶⁵

Dosud nejúspěšnější Gleitzmanova série knih s postavami Felixe a Zeldy obsahuje sedm dílů, z toho pět jich bylo přeloženo do češtiny. Na první díl nesoucí název *Kdysi* (2016) navazují v postupném pořadí knihy *Potom* (2017), *Když* (2019), *Brzy* (2020) a v březnu roku 2024 byl publikován nejnovější díl *Možná*. Mezi dosud nepřeložené díly patří *Now*, vydaný v roce 2010 a *Always* z roku 2021.

Samotný název knihy *Kdysi* sice odkazuje čtenáře k minulosti, avšak neodhaluje mnoho o obsahu příběhu. Kapitoly nenesou žádný název, za to však začínají právě slovem „kdysi“. Nejenže začátek každé kapitoly propojený s minulým časem poskytuje časovou osu příběhu, ale také nabízí pohled do situace, ve které se hlavní postava ocitla. Tím se stává čas klíčovým prvkem celého díla propojující jednotlivé kapitoly a poskytující návaznosti příběhu.

*Kdysi jsem utekl ze sirotčince v horách, ani jsem nemusel dělat nic z toho, co se v příbězích o útěcích dělává.*⁶⁶

*Kdysi jsem žil ve sklepě v jednom nacistickém městě spolu s dalšími sedmi dětmi, i když jsem tam neměl co dělat.*⁶⁷

V závěru knihy autor Gleitzman otevřeně promluvil o inspiraci, která vedla k vytvoření série příběhů o Felixovi a Zeldě. I přes to, že se jedná o fikci, byl příběh značně inspirován životem Januszka Korczaka, vlastním jménem Henryka Goldszmita. Korczak byl polský lékař

---

⁶⁵ Morris Gleitzman. [online]. Morris Gleitzman. Dostupné z: <https://www.morrisgleitzman.com/biographies.htm>. [cit. 2024-04-04].

⁶⁶ GLEITZMAN, Morris. *Kdysi*. Přeložil Barbora PUNGE PUCHALSKÁ. Praha: Argo, 2016, s. 35. ISBN 978-80-257-1885-8.

⁶⁷ Tamtéž, s. 91.

a spisovatel knih pro děti a mládež. Během studií na lékařské fakultě začal projevovat zájem o osudy sirotků. Tento zájem vyústil v založení sirotčince pro židovské děti, jelikož sám pocházel z židovské rodiny. Jeho přístup k dětem byl známý respektováním individuality každého jedince a snahou překonat tehdejší stereotypy a předsudky vůči sirotkům. Jeho úsilí směřovalo k tomu, aby byly osiřelé děti vnímány jako osoby s rovnými právy a důstojností ve společnosti, nikoliv jako znevýhodněné. Když začali v roce 1942 nacisté ničit varšavské ghetto, kde sídlil i jeho sirotčinec, dostal Korczak na výběr a mohl se zachránit. On však nechtěl opustit sirotky, a tak se rozhodl pro smrt společně s dětmi, o které se staral.⁶⁸

Tematika holocaustu se prolíná celým příběhem. Hlavní postavou je devítiletý chlapec Felix, který byl před třemi lety a osmi měsíci odložen svými židovskými rodiči do katolického sirotčince, aby měl šanci na lepší životní podmínky, coby polský židovský chlapec během druhé světové války. Felix tedy nezná hrůzy, které se venku odehrávají, ani osud, jež pravděpodobně postihl jeho rodiče. V budově sirotčince je odtrhnut od okolního světa.

Když jednoho obyčejného dne Felix objeví ve své polévce celou mrkev, která je v chudém sirotčinci něčím opravdu vzácným, je si jistý tím, že mu mrkev poslali rodiče a brzo se pro něj vrátí. V sirotčinci byly totiž přiděly jídla tak nedostatečné, že i celá mrkev v polévce byla vnímána jako zázrak v podobě návratu Felixových rodičů. *Poslali mi moji nejoblíbenější zeleninu, abych věděl, že mají konečně po problémech.*⁶⁹

Jelikož Felix zahlédl muže s páskami na rukávech pálit židovské knihy před branami sirotčince, rozhodl se vydat sám na dobrodružnou cestu a najít rodiče. Ti totiž vlastnili knihkupectví a Felix z toho vyvodil, že jsou v nebezpečí – protože nebezpeční muži budou chtít spálit i jejich knihy.

Hned na počátku cesty se Felix setkává se smrtí. Tato nepříjemná skutečnost se v příběhu objevuje opakovaně. Narazí na hořící dům, v němž byl zavražděn pár a vedle nich zůstala ležet nehybně malá holčička jménem Zelda, o kterou se od této chvíle Felix stará.

Felixova neznalost situace, způsobená uzavřením v sirotčinci, kde byl izolován od okolního světa, postupně ustupuje s jeho pokračující cestou, kdy se obeznámuje s válečnými okolnostmi. Zjišťuje, že nacisté nejenže nenávidí židovské knihy, a proto je pálí, ale i samotné

---

⁶⁸ PÁRALOVÁ TARDY, Markéta. *Vzpomínka na Janusze Korczaka*. [online]. Proudý. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/journal/proudy/portrety/vzpominky/2012/2/Vzpominka-na-Janusze-Korczaka.php>. [cit. 2024-04-12].

⁶⁹ GLEITZMAN, Morris. *Kdysi*. Přeložil Barbora PUNGE PUCHALSKÁ. Praha: Argo, 2016, s. 11. ISBN 978-80-257-1885-8.

Židy. Tento poznatek mu pomáhá postupně chápat podstatu nacistického režimu. S tím se pojí také modlitba, kterou se chlapec naučil v sirotčinci a mění se v průběhu příběhu postupně tak, jak začíná Felix chápat situaci. Z počátku zní modlitba: „*Děkuju vám, Bože, Ježíši, Panenko Marie, papeži a Adolfe Hitleru.*”⁷⁰ Až když se Felix setkává s hrůzami nacistické ideologie a utrpením nevinných lidí kolem sebe, začíná měnit i své názory. Z modlitby vypouští jméno Adolfa Hitlera, což symbolizuje jeho odmítání nacistického světa: „*Prosím tě, Bože, Ježíši, Panenko Marie a papeži.*”⁷¹ Vývoj modlitby je důležitým ukazatelem Felixova osobního růstu a pochopení reality.

Jméno Adolfa Hitlera je jedinou skutečnou osobou užitou v příběhu, jinak jsou ostatní postavy autorem smyšlené a nevycházejí ze skutečných jmen, i přes to, že mohou být inspirovány reálnými postavami.

Felix a Zelda nadále pokračují v hledání rodičů, avšak Zelda ještě netuší, že její rodiče nepřežili. Jejich cesta plná nebezpečí je zavede až do sklepa židovského ghetta, kde je ukrývá a stará se o ně muž jménem Barney. Barney je bývalým zubařem a nejenomže se stará o Felixe a Zeldu, ale také o několik dalších dětí. Barney se rozhodl riskovat život a pomáhat dětem v přežití. Jeho čin ukazuje odvahu a lidskost v temných dobách.

Postava Barneyho je propojena s biografickými prvky Korczaka, jehož životním příběhem se nechal autor inspirovat. Podobně jako Korczak, i Barney získal lékařské vzdělání a pracoval před válkou jako zubař do té doby, než mu ordinaci zabavili nacisté. Podobnost mezi Barneyem a Korczakem však nekončí u profesních kariér. Barney i Korczak se rozhodli riskovat životy a starat se o osiřelé děti v době války. Zřídili sirotčince, kde se starali oddaně o děti, jež ztratily své rodiče v důsledku židovské perzekuce. Tato paralela mezi knižní postavou Barneyho a skutečným Korczakem zdůrazňuje jejich charakter v náročných a temných časech.

Sklep, ve kterém jsou děti ukryté, jednoho večera objeví nacisté, a tak jsou všechny děti i s Barneyem nuceni nastoupit do vlaku jedoucího do koncentračního tábora, avšak to jeho cestující nevědí. Felixova odvaha se ukazuje v jedoucím vlaku, kde se lidé mačkají jeden na druhého. Obětuje své zapsané příběhy v deníku, jež pro něj měly cennou hodnotu, a věnuje je cestujícím, aby je použili jako toaletní papír při několikahodinové cestě. Díky uvolněnému prknu ve vlaku se podaří Felixovi a Zeldě vyskočit z jedoucího vlaku a zachránit si tak životy.

---

⁷⁰ GLEITZMAN, Morris. *Kdysi*. Přeložil Barbora PUNGE PUCHALSKÁ. Praha: Argo, 2016, s. 9. ISBN 978-80-257-1885-8.

⁷¹ Tamtéž, s. 134.

Barney zůstane ve vlaku s ostatními dětmi. Tak jako odmítl Korczak opustit sirotky a zůstal s nimi až do jejich smrti, tak se rozhodl i Barney. Příběh zde končí, avšak víme, že se nejedná o úplný závěr, neboť Gleitzman napsal několik dílů na pokračování.

Velmi důležitým motivem jsou příběhy vyprávěné devítiletým Felixem. Chlapec pomůže svými historkami nejednomu člověku. V těžkých chvílích rozptyluje Zeldu a smyšleným vyprávěním ji přivádí na jiné myšlenky. Také Barney využívá chlapcovy schopnosti, a to v ghettu, kam chodí v noci léčit zuby nejenom ostatním Židům, ale také nacistickým vojákům. Felix začne Barneyho doprovázet a prostřednictvím vyprávění přináší pacientům útěchu a odvrací pozornost od bolesti způsobené provizorní vrtačkou z nevyhnutelných zákroků, neboť léky a lokální anestetika byla ve válečném období vzácným luxusem.

Válečná situace a holocaust jsou pro devítiletého chlapce zcela nepochopitelnou záležitostí, zvláště když byl Felix izolován v sirotčinci od zpráv z venkovního světa. Prvky dětské naivity se promítají zejména v první polovině příběhu, kdy se Felix snaží nebezpečné situace pochopit prostřednictvím svých vlastních zkušeností. Když uslyší výstřely, nenapadne ho, že by mohlo jít o útok, ale přemýšlí o honu. *V dále zaslechnu slabé výstřely. Aby ne. Tím se všechno vysvětluje. Šli na hon.*⁷² Pokud mu dospělí nebo starší a zkušenější děti nevysvětlí situaci, interpretuje si ji zcela jednoduše. Při setkání s krutou realitou v ghettu, kde mu situaci objasní Barney a ostatní děti, rychleji dospívá a situace si dokáže více realisticky vynaložit. Felixovu dětskou perspektivu můžeme pozorovat v užívání frázi a metafor, kdy chápe slova doslovně a nerozumí jejich skrytému významu. *"Kdyby nás odtud někdo viděl odcházet, jsme namydlení." Nebo možná že je mýdlař.*⁷³

Kniha *Kdysi* je příkladem neuvěřitelné statečnosti malého chlapce. Navzdory počáteční naivitě Felixe neopouští oddanost a hrdinství. Dokáže Zeldu nést na zádech několik hodin a nevzdává se, ani když je sám neuvěřitelně vyčerpaný. Navíc zvládne ostatním vyprávět smyšlené příběhy, i když sám bojuje s vlastními výzvami a prožívá strach. Tato statečnost je mimořádná a přesahuje schopnosti i některých dospělých jedinců. Vyprávění Felixe je nejen inspirativním dobrodružstvím, které osloví mladé čtenáře, ale i hlubokým a emotivním příběhem, který zasáhne srdce dospělých.

---

⁷² GLEITZMAN, Morris. *Kdysi*. Přeložil Barbora PUNGE PUCHALSKÁ. Praha: Argo, 2016, s. 39. ISBN 978-80-257-1885-8.

⁷³ Tamtéž, s. 102.

4. Komparace vybraných děl

Mezi šesti vybranými díly české a světové intencionální literatury existuje mnoho společných prvků. V každém díle se odráží tematika holocaustu a druhé světové války, nicméně autoři zvolili odlišné přístupy k tématům. U některých autorů se v díle prolínají autobiografické prvky, jiní se nechali inspirovat příběhy skutečných osobností, které si holocaust prožily na vlastní kůži. Každá kniha je jedinečná a v této části se zaměříme na podobnosti a rozdíly mezi interpretovanými díly.

Inspirace reálnými historickými událostmi či skutečnými osobnostmi je v literatuře obecně častou záležitostí. Spisovatelé a spisovatelky tímto způsobem ožívují příběhy jedinců či svým knihám dodávají autentičnost a dynamiku vyprávění. Jinak tomu není ani u literatury s tematikou holocaustu. Ve vybraných dílech můžeme pozorovat inspiraci skutečnými životními příběhy rovnou ve třech dílech.

Stejná motivace vedla k napsání knih s tematikou holocaustu Františka Tichého a Veroniku Válkovou. Inspirací se jim stal příběh chlapců z terezínského domova, kterým byla bývala budova terezínské školy. Chlapeckou komunitu vedl mladý učitel Valter Eisinger, známý také pod přezdívkou Prcek. V obou knihách hraje významnou roli zejména Petr Ginz, talentovaný chlapec a redaktor časopisu *Vedem*. Petr je v obou literárních dílech ztvárněn jako vyrovnaný, klidný a vyspělý dospívající mladík, jenž se nebojí riskovat a v případě nouze je vždy ochoten pomoci.

V *Transportu za věčnost* je postava Petra čtenářům detailněji představena, neboť se příběh odehrává ještě před jeho transportem do terezínského ghetta. Díky tomu mají čtenáři možnost poznat Petra ještě před tím, než se příběh přesune do hlavního dějiště v Terezíně. V *Terezínském ghettu* se děj dostává rychle do spádového tempa a čtenáři se setkají s Petrem bez předchozího podrobnějšího seznámení. Náhlé střetnutí s klíčovou postavou může být pro mnohé čtenáře nečekané, ale zároveň poutavé. V obou knihách jsou tedy s postavou Petra čtenáři obeznámeni, avšak v *Transportu za věčnost* se dozví čtenáři více informací nejen o dobových událostech, ale také o jednotlivých knižních postavách.

Styl psaní obou autorů odhaluje jejich cílovou skupinu čtenářů. Tichý svým užitým stylem oslovuje spíše starší čtenáře. Jeho zachycení událostí holocaustu a války vyniká realističností a hloubkou, což může být pro mladší čtenáře náročnější na pochopení a zpracování. Naopak Válková oslovuje především mladší publikum. Její tvorba ožívá díky fantasy prvkům, kouzelnému atlasu a cestování časem, což může působit na mladší čtenáře

mnohem atraktivněji. I když se na tirážích knih nacházejí věková doporučení – *Terezínské ghetto* je doporučeno dětem od 9 let, *Transport za věčnost* od 10 let, je důležité si uvědomit, že každý čtenář je individuální a může se svým čtenářským vývojem lišit. Někteří mladší čtenáři mohou být připraveni na čtení náročnějších témat dříve, zatímco jiní mohou preferovat jednodušší příběhy i ve vyšším věku. Je tedy důležité brát v úvahu nejen věkové doporučení, ale i zralost a zájmy konkrétního čtenáře.

V díle Veroniky Válkové se prolíná realita s fantazií, kdy hlavní postava Bára vstupuje do terezínského ghettu skrze kouzelný atlas nalezený na půdě domu. Tato fantazijní příhoda dodává příběhu netradiční a zároveň poutavý rozměr. Její neznalost historických událostí umožňuje autorce vykreslit Terezín jako neobjevený svět, který Bára poznává zcela novými očima. Válková zkombinovala fikční fantastický příběh s reálnými postavami a událostmi, čímž vytvořila zajímavé dynamické vyprávění.

František Tichý ve svém díle vychází z reálných postav a jejich skutečných životních příběhů. Hlavní hrdina Honza se dobrovolně rozhodne pobýt v terezínském ghettu, aby zůstal se svým židovským přítelem Petrem, kterého přišel původně vysvobodit. Vzhledem k dlouhodobému útlaku Honzových židovských přátel byl Honza se situací již dobře obeznámen ještě před příchodem do Terezína, což představuje výrazný rozdíl oproti Báře z díla Válkové. Tichý do příběhu zakomponoval prvky fikce i reality, avšak reálné události tvoří hlavní pilíř děje. Veškeré dopisy a korespondence, kterých autor v knize využil, vycházejí z autentických materiálů skutečně napsaných během druhé světové války. Reálné postavy, nejenom chlapci z terezínského domova, jsou důležitou součástí příběhu. Dokonce i otec hlavního hrdiny Honzy, Josef Jan Kratochvíl, je založen na skutečné postavě. František Tichý zachovává autenticitu v příběhu také tím, že nezaměňuje jména postav a ponechává jim jejich pravá jména, čímž umožňuje čtenářům více se vcítit do děje a historického kontextu.

V *Terezínském ghettu* a v *Transportu za věčnost* se skutečně prolíná stejná inspirace, avšak každý příběh je vyprávěn naprosto odlišným způsobem a nabízí unikátní perspektivu na dobu holocaustu. Zatímco se Bára učí zcela novými informacím, Honza již disponuje znalostmi a osobními zkušenostmi, které mu pomáhají porozumět a reagovat na události kolem něj. Tento rozdíl zdůrazňuje rozmanitost lidských reakcí na obdobné situace a připomíná nám, že každý jedinec má svůj vlastní způsob, jak porozumět minulosti a zvládat její důsledky.

Postava vycházející ze skutečné osoby se objevuje i v díle *Kdysi* od Morrisa Gleitzmana. Barney, bývalý zubař, který se v ghettu stará o osiřelé děti, byl inspirován skutečným životním

příběhem Januszeka Korczaka, avšak autor se rozhodl nevyužít jeho skutečné jméno. Na rozdíl od Gleitzmana využívají Válková a Tichý pravá jména postav. Bára a Honza jsou v jejich případě fiktivními postavami, avšak jejich příběhy se prolínají s osudy skutečných lidí. I když ale Gleitzman některé aspekty zaměnil, osud Barneyho zůstal podobný tragickému osudu Korczaka.

V dílech zabývajících se tematikou holocaustu hrají autobiografické prvky významnou roli. Autoři často propojují vlastní zkušenosti s životy hlavních postav, čímž knihám dodávají osobní a autentický rozměr.

František Tichý je současným autorem narozeným v roce 1969, tudíž se sám nemohl zúčastnit druhé světové války. Jeho prastrýcem byl však Josef Jan Kratochvíl, jehož životní příběh zaujal Tichého natolik, že se rozhodl zachovat jeho paměti tím, že vydal jeho vzpomínky a ztvárnil příběh s jeho postavou v knize *Transport za věčnost*.⁷⁴ Tímto způsobem oživil nejen památku svého předka, ale také propojil jeho příběh s osudy Petra Ginze a ostatních chlapců z Terezína. Mezi vybranými díly českých autorů je *Transport za věčnost* nejvíce inspirován skutečnými životními příběhy.

Hana Bořkovcová pocházela z židovské rodiny. Prošla si terezínským ghettem a později také osvětiským táborem. I přes nelidské utrpení se jí podařilo přežít a svůj život promítla do několika literárních děl. Vybrané dílo *Zakázané holky* není výjimkou a obsahuje autobiografické prvky z autorčina života. Přátelství dvou kamarádek, kolem nichž se příběh odehrává, je inspirován skutečným přátelstvím, které Bořkovcová v dětství prožila.

V oblasti světové literatury je Uri Orlev jediným autorem s přímými zkušenostmi s holocaustem. Uri Orlev prošel podobnými hrůzami holocaustu jako Hana Bořkovcová. Nejprve žil ve varšavském ghettu, ale později utekl a ocitl se v koncentračním táboru Bergen-Belsenu. Stejně jako Bořkovcová měl i on štěstí a přežil. Své zkušenosti zpracoval do dětských knih, mezi nimiž vyniká vybrané dílo *Ostrov v Ptačí ulici*. Kniha obsahuje autobiografické prvky a spojuje Orlelův životní příběh s fikčními postavami, což z knihy činí emotivně působivé čtení. Na rozdíl od knihy *Zakázané holky* se však v *Ostrovu v Ptačí ulici* více prolíná život spisovatele a jeho autobiografické prvky, neboť Bořkovcová zvolila vyprávění příběhu z perspektivy nežidovské dívky, ačkoliv sama byla židovského původu. Její čtenáři ani netuší, že se nechala autorka inspirovat vlastním životním příběhem, neboť se o něm nijak nezmiňuje.

---

⁷⁴ FRANKOVÁ, Kristýna. *František Tichý: Stál jsem před metafyzickým zlem, které jsem nedokázal pochopit*. [online]. Český rozhlas Vltava. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/ghetto-terezin>. [cit. 2024-04-04].

Z pohledu množství užitých autobiografických prvků tak dílo *Ostrov v Ptačí ulici* nabírá na vyšší autenticitě a poskytuje čtenářům větší emocionální zážitek než *Zakázané holky*.

John Boyne ani Morris Gleitzman nemají mezi svými předky přeživšího holocaustu a sami jsou příliš mladí na to, aby druhou světovou válku prožili. Přesto se jim podařilo vytvořit významná intencionální díla zanechávající hluboký dojem a zachycující židovskou situaci během válečného období.

Téměř ve všech vybraných dílech je významným a silným motivem přátelství. V knize *Zakázané holky* od Hany Bořkové zaujímá tento motiv klíčové místo, neboť celý příběh je zasazen kolem silného pouta dvou dívek – arijské Jany a židovské Diny. Ani přes antisemitská opatření, které znemožňují Dině navštěvovat školu a nutí ji zůstat s rodinou v bytě, se Jana nevzdává jejich přátelství. Jejich vztah je poznamenán odhodláním a solidaritou, kdy nežidovská dívka pomáhá židovské rodině. Přestože příběh končí tragicky, ukazuje, že i v temných časech může lidská soudržnost a ochota přinést aspoň na chvíli světlo a naději.

Příběhy Tichého a Válkové odkrývají sílu přátelství mezi chlapci z terezínského domova, kteří se navzájem podporují a tráví spolu veškerý volný čas. Jejich oddanost a ochota pomáhat je zřejmá i v nečekaných situacích. Když se Bára ocitne v Terezíně, chlapci ji navzdory zákazu přijímat dívky v chlapeckých domovech ukryjí, zásobují ji vodou a dělí se s ní o jídlo, kterého byl velký nedostatek. Bez váhání ji přijímají mezi sebe a neodsuzují ji za její neznalosti. V *Transportu za věčnost* je motiv přátelství natolik silný, že se Honza rozhodne riskovat život a dobrovolně zůstane v Terezíně. Jeho krok je aktem odvahy a hrdinství prokazující, jak daleko je Honza ochoten zajít pro zachování přátelství.

V knize *Chlapec v pruhovaném pyžamu* je motiv přátelství jedním z hlavních témat, které vede až k tragickému konci. Bruno, syn velitele osvětínského tábora a Šmuel, židovský chlapec, si navzájem vytvoří silné pouto, přestože jsou odděleni plotem. Dlouhé hodiny spolu tráví tím, že hovoří přes plot a sdílejí vzpomínky, myšlenky a pocity. Na rozdíl od ostatních vybraných děl, ve kterých klíčové postavy rozumí nastalým situacím či se k porozumění alespoň přibližují, se zde chlapci stále během příběhu učí novým věcem a ani na konci dějové linie plně nechápou odehrávající se události. Jejich schopnost spojit se pouze prostřednictvím rozhovorů bez her typických pro devítileté chlapce je vsutku dojímavá. Jejich přátelství je dovede až k nešťastnému konci, kdy oba zahynou v plynových komorách. Jde o jediné vybrané dílo, kde zemře hlavní postava společně se svým židovským přítelem.

V příběhu *Kdysi* od Morrise Gleitzmana se hlavní hrdina Felix od samého počátku stará o dívku jménem Zelda, kterou zachránil a od té doby ji neopustil. Jejich společná cesta plná úskalí a překážek nekončí ani na konci příběhu, jelikož se oběma podaří zachránit skokem z jedoucího vlaku směřujícího do koncentračního tábora.

V knize *Ostrov v Ptačí ulici* se zobrazení přátelství značně liší ve srovnání s ostatními díly. Hlavní postava Alexe sice naváže kontakt s ostatními dětmi na opačné straně židovského ghetta, avšak kvůli jeho úsilí o úkryt a udržení anonymity není přátelství hlavním motivem. Důraz je spíše kladen na silné rodinné vazby a Alexovu naději v návrat otce.

Ve všech interpretovaných dílech se vyskytuje interakce mezi árijskou a židovskou částí populace, avšak každý příběh tuto zkušenost zpracovává odlišně. V knize *Zakázané holky* je hlavní postavou árijská dívka Janka, která se navzdory antisemitským zákonům stýká s židovskou dívkou Dinou. Podobně je tomu v *Transportu za věčnost*, kde se Honza přátelí se židovskými chlapci a odmítá se nechat omezovat zákony. V *Chlapci v pruhovaném pyžamu* naváže devítiletý Bruno kontakt s židovským chlapcem Šmuelem, avšak v dětském věku ještě nedokáže zcela pochopit situaci, ve které se jeho přítel ocitl.

Podobně jako Bruno, ani Bára z *Terezínského ghetta* nemá předchozí znalosti o osudech Židů, s nimiž se setkává. Avšak zde existuje markantní rozdíl, neboť Bára se do Terezína dostane cestováním časem. Nelze tedy přesně tvrdit, že by se jednoho o střet árijského a židovského obyvatelstva v době druhé světové války.

Jediní autoři, Uri Orlev a Morris Gleitzman, zvolili opačnou perspektivu a vyprávějí příběhy očima židovských chlapců. Z jejich úhlu pohledu můžeme sledovat, jak dochází k prvotnímu, ale i následnému odsouzení ze strany árijců. Hlavní postavy Alexe a Felixe musí čelit každodenně nenávisti a hrůzám druhé světové války a holocaustu. Společným rámcem knih je polské ghetto, kde se odehrává většina událostí, přičemž v případě knihy *Ostrov v Ptačí ulici* se jedná o konkrétní varšavské ghetto. Velkým pozorovatelným rozdílem je věk chlapců. Alex z *Ostrova v Ptačí ulici* je dvanáctiletým chlapcem, který disponuje již jistými zkušenostmi a nastávajícím situacím je schopen porozumět, kdežto Felix z knihy *Kdysi* je pouze devítiletým chlapcem, jenž se neustále vyptává na otázky a postupem času se učí veškerým záležitostem spojených s holocaustem.

I přes to, že je literatura pro děti a mládež nejčastěji spojena s tzv. „happy endem“, se ve vybraných dílech nacházejí tragické konce spojené se smrtí klíčových postav. Nejvíce podobné závěry můžeme nalézt v dílech *Transport za věčnost* a *Terezínského ghetta*, kde hlavní

postavy přežijí a včas se zachrání, avšak většina vedlejších postav zahyne v koncentračních táborech. *Zakázané holky* a *Chlapec v pruhovaném pyžamu* představují knihy, kde je nejdůležitějším motivem přátelství, a to v první zmíněné knize dvou dívek a v druhé dvou chlapců. Rozdíl je v tom, že v knize *Chlapec v pruhovaném pyžamu* zemře hlavní postava společně se svým židovským přítelem, avšak v *Zakázaných holkách* hlavní postava přežije, jenže její židovská kamarádka se již domů ve zdraví nevrátí. Kniha *Kdysi* obsahuje šťastný konec pro hlavního hrdinu, jelikož se Felixovi podaří uprchnout z jedoucího vlaku společně se Zeldou, ale jsou jediní, kterým se podaří zachránit. Největší ukáзка „happy endu“ je v díle *Ostrov v Ptačí ulici*, kde se na konci příběhu shledá hlavní postava Alexe se svým otcem, na kterého čeká od začátku až do konce příběhu.

Tematika holocaustu často zahrnuje zobrazení židovských ghatt či koncentračních táborů, které s tematikou úzce souvisejí, avšak ne všechny vybrané knihy se této problematice věnují. V prvním analyzovaném díle, *Zakázané holky*, zcela chybí zobrazení těchto lokací. Jsou zde pouze zmíněny transporty, jejichž cíl však zůstává pro postavy neznámý. Lidé mají sice povědomí o nucené práci, ale podrobnosti o cestách jim zůstávají utajeny. Děj ostatních děl se odehrává z velké části buď v ghettech, anebo v koncentračních táborech.

Ghetto v Terezíně sehrává klíčovou roli hned ve dvou knihách, a to v *Transportu za věčnost* a v *Terezínském ghettu: Tajemný vlak do neznáma*. Tyto dva příběhy patří mezi nejpodobnější ze všech interpretovaných děl, a to z důvodu právě zmíněného stejného ghetta, a také z inspirace totožnými příběhy. Život v Terezíně je detailněji popsán v díle *Transport za věčnost*, kde měl Tichý více prostoru na popis než Válková, a také z toho důvodu, že hlavní postava Honzy se v Terezíně volněji pohybovala, kdežto Bára z díla Válkové se většinu příběhu spíše skrývala.

Polské ghetto se vyskytuje v knihách *Kdysi* a *Ostrov v Ptačí ulici*. Z děl je patrný zřetelný rozdíl mezi terezínským a polským ghettem. Terezín, na rozdíl od polského ghetta, měl na první pohled charakter spíše „uzavřené vesnice“. Život v Terezíně měl daný řád, na který dohlíželi nacističtí vojáci a dávali Židům rozkazy. Přestože v Terezíně fungovala přísná nařízení, přežívala zde také kultura. Lidé zde četli knihy, psali příběhy a bývalí učitelé se dokonce starali o vzdělání dětí.⁷⁵ V knize *Transport za věčnost* Petrova matka posílala dokonce balíčky s jídlem, což svědčí o určité míře autonomie. V polském ghettu si jednotlivci

---

⁷⁵ *Ghetto Terezín*. [online]. Památník Terezín. Památník Terezín 2017. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/ghetto-terezin>. [cit. 2024-04-12].

museli zajistit jídlo sami. Konkrétně varšavské ghetto, které popisuje Orlev, bylo obeháno vysokou zdí oddělující židovskou část obyvatelstva od nežidovské. *Ostrov v Ptačí ulici* se odehrává v době, kdy docházelo k vystěhování Židů z ghetta a jejich transportu do koncentračních táborů. Podobně je situace popsána i v knize *Kdysi*, kde čtenáři sledují vystěhování obyvatel z ghetta a jejich následný převoz.

V knize *Chlapec v pruhovaném pyžamu* je osvětimský koncentrační tábor významnou součástí příběhu, avšak většina děje je umístěna mimo tábor. Děj se odehrává zejména na druhé straně plotu, kde sedí Bruno a navazuje přátelství s židovským chlapcem Šmuelem. Skrze jejich setkání a rozhovory získává čtenář postupně ponětí o životě v táboře, ačkoliv nepřímě. Autor nezobrazuje přímé detaily tábora, ale využívá Šmuelovo vyprávění. Pouze na konci knihy, kdy Bruno podleze plot a ocitne se na jeho druhé straně, se čtenářům naskytne přímý pohled do nitra tábora, avšak netrvá dlouho, jelikož jsou zde ukončeny životy obou chlapců a příběh končí.

Téma ukrytí Židů před transportem do koncentračních táborů a jejich záchrana představuje častý motiv v literatuře zabývající se tematikou holocaustu. Nicméně ve vybraných interpretovaných knihách není téma rozvinuto. V díle *Zakázané holky* se rodina Goldmannových sice skrývá, ale činí tak ze zoufalé nutnosti, neboť Židé přišli o téměř veškerá práva a neměli jinou možnost, než zůstat doma a doufat v konec války ještě před jejich transportem. Jejich situace představuje realitu mnoha židovských rodin, které čekali stejně jako oni doma na své osudy. V knize *Ostrov v Ptačí ulici* se hlavní postava Alex také ukrývá, avšak sám, přičemž jen málo lidí o jeho úkrytu ví. Dokáže si sám zajistit potřeby k přežití, aniž by musel spoléhat na pomoc ostatních.

Tematika holocaustu, vyprávěná perspektivou dětí, oslovuje silným tématem, a také působí emotivně na naše city. Všechny vybraná díla ilustrují ochotu árijských dětí pomáhat židovským vrstevníkům a židovské děti naopak árijským vrstevníkům. Což vyvolává otázku, proč právě děti a mládež projevovaly mimořádnou schopnost porozumění a empatie, zatímco mnoho dospělých selhávalo. Je zarážející, jak často dospělí projevovali nenávisť vůči Židům, kdežto nevinné děti jim pomáhaly bez ohledu na jejich původ. Kontrastní obraz nutí přemýšlet o tom, co děti vedlo k takovému chování, které ani dospělí nedokážou napodobit. Může to být způsobeno jejich nezkaženou myslí a čistým srdcem, velkou roli hrají také jejich rodiče a přístup k Židům, který od nich děti později přebírají. Mladá generace byla světlem v temnotách holocaustu a představovala naději. Dospělí jedinci by se od ní mohli mnohému naučit.

Závěr

V rámci této bakalářské práce jsme se zaměřili na šest vybraných děl z oblasti intencionální literatury. Mezi nimi byly tři české knihy pro děti a mládež: *Zakázané holky*, *Transport za věčnost* a *Terezínské ghetto: Tajemný vlak do neznáma* a tři světová díla: *Ostrov v Ptačí ulici*, *Chlapec v pruhovaném pyžamu* a *Kdysi*. Hlavním cílem práce bylo představit těchto šest děl, analyzovat jejich prvky související s tematikou holocaustu a následně provést komparaci vybraných intencionálních děl.

V první části bakalářské práce jsme se zaměřili na pojmy „antisemitismus“ a „holocaust“, neboť jsou klíčové k pochopení celé problematiky. Antisemitismus představuje protižidovskou nenávisť, která vedla až k zavedení zákonů omezujících jejich život a k jejich pronásledování. Termín holocaustu se začal používat až několik let po skončení války a dnes slouží především k označení systematického vyhlazování Židů během druhé světové války. I přestože samotní Židé upřednostňují termín „šoa“, užívá se spíše slovo holocaust, které je ve světě více rozšířeno.

V druhé části jsme se zabývali vývojem tematiky holocaustu v intencionální literatuře, zejména v minulém století, od doby bezprostředně po skončení druhé světové války až po díla vydaná po roce 1989. Abychom mohli lépe porozumět současné literatuře pro děti a mládež, je důležité se seznámit s díly, která jim předcházela. Ačkoliv se na první pohled může zdát, že zpracování obtížné tematiky může být pro mladé čtenáře náročné, většina autorů zvolila takovou formu vyprávění, ve které jsou válečné hrůzy spíše upozaděny a důraz je kladen například na motiv přátelství.

V třetí části bakalářské práce jsme se již věnovali samotné analýze vybraných děl. Nejprve jsme představili autory, případně jejich přímou zkušenost s holocaustem. Následně jsme se soustředili na samotná díla, jejich obsah a cílem bylo identifikovat prvky spojené s holocaustem, jež se v dílech nacházejí.

V závěrečné části práce jsme provedli komparaci vybraných děl. Zjistili jsme, že podobnou inspiraci k napsání příběhů vedlo Tichého a Válkovou v dílech *Transport za věčnost* a *Terezínské ghetto*. Také kniha *Kdysi* se inspiroval reálnými životními událostmi, nicméně zde autor nevyužívá skutečná jména, na rozdíl od Tichého a Válkové.

Autobiografické prvky nesou pouze vybrané knihy *Zakázané holky* a *Ostrov v Ptačí ulici*, nicméně *Ostrov v Ptačí ulici* nese výraznější prvky, o kterých i sám autor hovoří v úvodu

knihy. Bořkovicová se také inspirovala svým životem, avšak v knize se o tom nijak nezmiňuje, čímž není tato skutečnost čtenáři sdělena.

Všechna zkoumaná díla zdůrazňují význam přátelství. V knihách *Zakázané holky*, *Transport za věčnost* a *Chlapec v pruhovaném pyžamu* hraje klíčovou roli zakázané přátelství mezi árijci a Židy. Díla *Kdysi* a *Ostrov v Ptačí ulici* přináší příběhy vyprávěné z perspektivy židovských chlapců, přesto i zde lze pozorovat kontakt židovského a nežidovského obyvatelstva, především v díle *Ostrov v Ptačí ulici*.

Knihy *Kdysi* a *Ostrov v Ptačí ulici* vykazují podobnosti v zobrazení polského ghetta, zatímco *Transport za věčnost* a *Terezínské ghetto* ve vyobrazení terezínského ghetta. Z prvních dvou knih mohli čtenáři více nahlédnout do ghetta v díle *Ostrov v Ptačí ulici*, kde se hlavní postava po ghettu často pohybovala. Jelikož Uri Orlev prožil dětství v ghettu, dokázal lépe a detailněji popsat prostředí než kniha *Kdysi*. Zobrazení terezínského ghetta se v obou případech české literatury podobá, avšak Tichý měl v knize *Transport za věčnost* více prostoru pro popis ghetta, což zlepšuje porozumění čtenářům ve srovnání s knihou *Terezínské ghetto*.

Všechna zkoumaná díla se zabývají tematikou holocaustu, avšak každé z nich je zcela jedinečné. Autoři zvolili odlišné způsoby vyprávění příběhu a jeho předání čtenářům. *Zakázané holky* přináší nejvíce informací o zákonech postihující Židy. Knihy *Transport za věčnost* a *Terezínské ghetto* přenesou čtenáře do ghetta v Terezíně a seznamují je s reálnými postavami z tohoto období. *Chlapec v pruhovaném pyžamu* je příběhem silného přátelství, zatímco *Kdysi* a *Ostrov v Ptačí ulici* líčí životy židovských chlapců, útěk a skrývání. Každý autor si vybral obdobné téma, ale každý z nich jej interpretuje jedinečným způsobem. Díky široké škále literárních děl máme možnost si my i dětská čtenáři pravidelně připomínat období holocaustu a druhé světové války a uctít památku těch, kteří v této době tragicky zahynuli.

Seznam použité literatury

Primární literatura

BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Zakázané holky*. Klub mladých čtenářů (Albatros). Praha: Albatros, 1995. ISBN 80-00-00216-7.

BOYNE, John. *Chlapec v pruhovaném pyžamu*. Praha: BB/art, 2008. ISBN 978-80-7381-265-2.

GLEITZMAN, Morris. *Kdysi*. Přeložil Barbora PUNGE PUCHALSKÁ. Praha: Argo, 2016. ISBN 978-80-257-1885-8.

ORLEV, Uri. *Ostrov v Ptačí ulici*. Praha: Práh, 2013. ISBN 978-80-7252-433-4. S. 8.

TICHÝ, František. *Transport za věčnost*. Ilustroval Stanislav SETINSKÝ. [Praha]: Baobab, 2017. ISBN 978-80-7515-052-3.

VÁLKOVÁ, Veronika. *Terezínské ghetto: tajemný vlak do neznáma*. Kouzelný atlas putování časem. Praha: Grada, 2013. ISBN 978-80-247-4761-3.

Sekundární literatura

BEZDĚKOVÁ, Zdeňka. *Říkali mi Leni*. 9. vydání. Ilustroval Iku DEKUNE. V Praze: Albatros, 2022. ISBN 978-80-00-06702-5.

BOŘKOVCOVÁ, Hana. *Píšu a sešit mi leží na kolenou: deníky 1940-1946*. V Praze: Plus, 2011. ISBN 978-80-259-0055-0.

BRYCHTOVÁ, Petra. *Zlatá stuha: historie ceny za knižní tvorbu pro děti a mládež*. Diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta, 2017.

ČEŇKOVÁ, Jana. *Vývoj literatury pro děti a mládež a její žánrové struktury: adaptace mýtů, pohádek a pověstí, autorská pohádka, poezie, próza a komiks pro děti a mládež*. Praha: Portál, 2006. ISBN 80-7367-095-X.

KOHNOVÁ, Věra. *Deník Věry Kohnové: The diary of Věra Kohnová = Das Tagebuch der Věra Kohnová*. Středokluky: Zdeněk Susa, 2006. ISBN 80-86057-40-2.

KRYL, Miroslav. *Rasismus, antisemitismus, holocaust*. Ústí nad Labem: Filozofická fakulta Univerzity Jana Evangelisty Purkyně v Ústí nad Labem, 2011.

LEVINE, Karen. *Hanin kufřík: příběh dívky, která se nevrátila*. Přeložil Dana MAKOVIČKOVÁ. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-85608-70-7.

URBANOVÁ, Svatava. *Meandry a metamorfózy dětské literatury*. Olomouc: Votobia, 2003. ISBN 80-7198-548-1.

URBANOVÁ, Svatava. *S holokaustem za zády: téma holokaustu v české a překladové literatuře pro děti a mládež vydávané po roce 1989*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2018. ISBN 978-80-7464-992-9.

Internetové zdroje

Dějiny holocaustu. [online]. Institut Tereziánské iniciativy. Dostupné z: <https://www.holocaust.cz/>. [cit. 2024-02-24].

FRANKOVÁ, Kristýna. *František Tichý: Stál jsem před metafyzickým zlem, které jsem nedokázal pochopit*. [online]. Český rozhlas Vltava. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/ghetto-terezin>. [cit. 2024-04-04].

František Tichý. [online]. Baobab. Dostupné z: <https://www.baobab-books.net/author/frantisek-tichy>. [cit. 2024-03-03].

Ghetto Terezín. [online]. Památník Terezín. Památník Terezín 2017. Dostupné z: <https://www.pamatnik-terezin.cz/ghetto-terezin>. [cit. 2024-04-12].

Hana Bořkovcová. [online]. Paměť národa. Dostupné z: <https://www.pametnaroda.cz/cs/borkovcova-hana-1927>. [cit. 2024-02-27].

John Boyne – Biography. [online]. John Boyne. Dostupné z: <https://johnboyne.com/about/>. [cit. 2024-03-25].

Kde už Bára byla. [online]. Bářin kouzelný atlas aneb uvěřitelná i neuvěřitelná dobrodružství v minulosti s kočkou v patách. Dostupné z: <https://www.kouzelnyatlas.com/>. [cit. 2024-03-12].

Knihy dětského srdce, cena V. F. Suka. [online]. Národní pedagogické muzeum a knihovna J. A. Komenského. Dostupné z: <https://www.npmk.cz/knihovna/sukova-knihovna/suk-cteme-vsichni/predchozi-rocniky-0>. [cit. 2024-02-27].

Knihy a publikace – Transport za věčnost. [online]. Přírodní škola. Dostupné z: <http://www.archiv.prirodniskola.cz/knihy-publikace/transport-za-vecnost-2017.html>. [cit. 2024-03-03].

Memento. [online]. ABZ.cz: slovník cizích slov. Dostupné z: https://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/hledat?cizi_slovo=memento&typ_hledani=prefix#google_vignette. [cit. 2024-03-03].

Mgr. František Tichý. [online]. Přírodní škola. Dostupné z: <http://www.prirodniskola.cz/lide/lektori/frantisek-tichy/>. [cit. 2024-03-03].

Morris Gleitzman. [online]. Morris Gleitzman. Dostupné z: <https://www.morrisgleitzman.com/biographies.htm>. [cit. 2024-04-04].

Ostrov v Ptačí ulici. [online]. IBBY. Zlatá stuha. 2014. Dostupné z: <http://www.zlatastuha.cz/ostrov-v-ptaci-ulici->. [cit. 2024-03-03].

PÁRALOVÁ TARDY, Markéta. Vzpomínka na Janusze Korczaka. [online]. Proudý. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/journal/proudy/portrety/vzpominky/2012/2/Vzpominka-na-Janusze-Korczaka.php>. [cit. 2024-04-12].

Petr Ginz. [online]. Vedem. Dostupné z: <http://vedem-terezin.cz/madailonky/petr-ginz.html>. [cit. 2024-03-03].

SKA – Společenství kouzelného atlasu. [online]. GRADA PUBLISHING, A.S. Grada. Dostupné z: <https://www.grada.cz/detsky-knizni-klub/dkk/spolecenstvi-kouzelného-atlasu/>. [cit. 2024-03-03].

Uri Orlev. [online]. THE GALE GROUP. Jewish Virtual Library. 2007. Dostupné z: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/orlev-uri>. [cit. 2024-04-12].

Velká písmena – jména živých bytostí a přídavná jména od nich odvozená. [online]. Internetová jazyková příručka. Dostupné z: <https://prirucka.ujc.cas.cz/?id=181&dotaz=%C5%BEid>. [cit. 2024-02-24].

Veronika Válková. [online]. Veronika Válková. Dostupné z: [https://www.veronika-
valkova.com/](https://www.veronika-
valkova.com/). [cit. 2024-03-12].

Working definition of antisemitism. [online]. International Holocaust Remembrance Alliance. Dostupné z: <https://holocaustremembrance.com/resources/working-definition-antisemitism>. [cit. 2024-02-24].